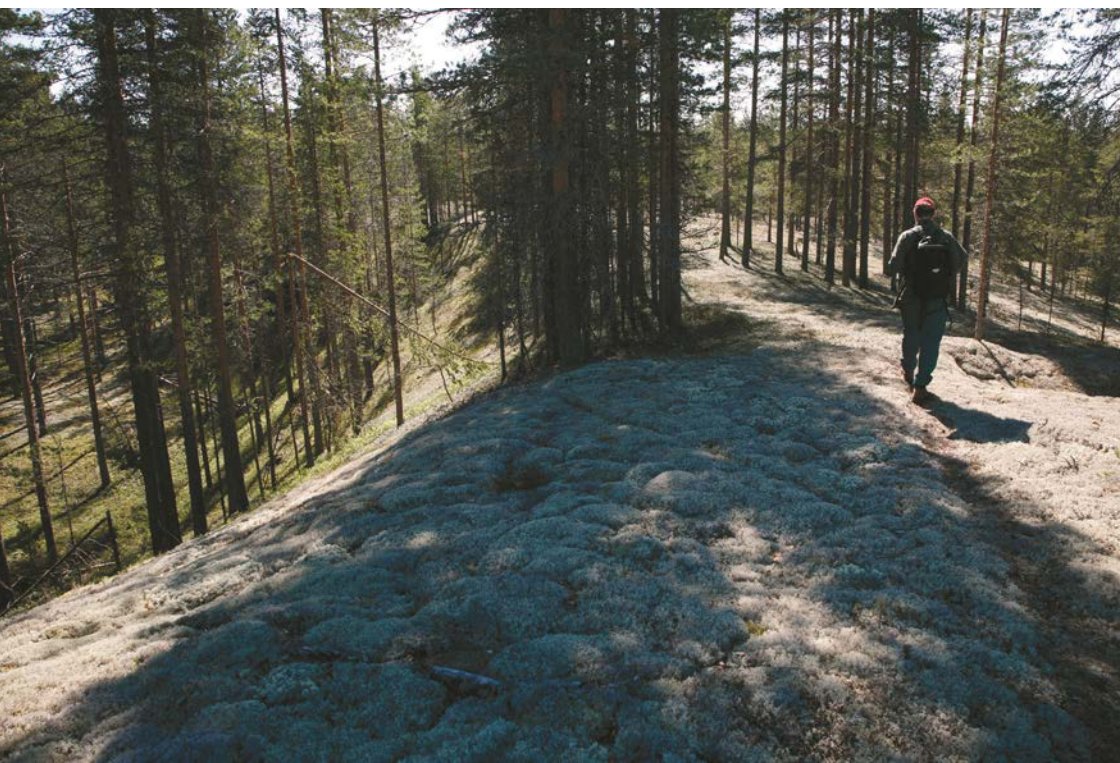

B

Pekka Kauppila

MATKAILUN ALUETALOUDELLISET VAIKUTUKSET: ROKUA GEOPARK -ALUE

**KAJAANIN
AMMATTIKORKEAKOULU**
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Kajaanin ammattikorkeakoulu

University of Applied Sciences

Pekka Kauppila

MATKAILUN ALUETALOUDELLISET VAIKUTUKSET: ROKUA GEOPARK -ALUE

Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B

Raportteja ja selvityksiä 64

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Kainuun liitto

POHJOIS-POHJANMAAN LIITTO
Council of Oulu Region

JOKILAAKSOJEN KOULUTUSKUNTAYHTYMÄ

Yhteystiedot:

Kajaanin ammattikorkeakoulun kirjasto

PL 240, 87101 KAJAANI

Puh. 044 7157042

Sähköposti: amkkirjasto@kamk.fi

<http://www.kamk.fi>

Kannen kuva:

Rokua Geopark/Ilpo Okkonen

ISBN 978-952-7219-00-3

ISSN 1458-915X

Kajaani 2016

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO.....	2
1.1	Tutkimusraportin taustaa.....	2
1.2	Tutkimusraportin tarkoitus ja tavoitteet	5
1.3	Tutkimusraportin keskeiset käsitteet.....	6
2	TUTKIMUSALUE, -AINEISTOT JA -MENETELMÄT	11
2.1	Rokua Geopark -alueen matkailutarjonta ja -kysyntä	11
2.2	Tutkimusaineistot.....	13
2.3	Tutkimusmenetelmät.....	16
3	MATKAILUN ALUETALOUDELLISET VAIKUTUKSET	24
3.1	Välitön matkailutulo.....	24
3.2	Välitön matkailutyöllisyys	25
3.3	Välitön palkkatulo	28
3.4	Välitön palkkaverotulo	30
3.5	Matkailun kerrannais- ja kokonaisvaikutukset	31
4	YHTEENVETO JA POHDINTA.....	35
4.1	Keskeiset tulokset	35
4.2	Tuloksissa huomioitavaa	44
4.3	Pohdinta	47
	KIRJALLISUUS JA MUUT LÄHTEET	52

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimusraportin taustaa

Matkailu on ilmiö, jolla on kohdealueelle sekä positiivisia että negatiivisia ympäristöllisiä, sosiokulttuurisia ja taloudellisia vaikutuksia (Murphy 1985; Mathieson & Wall 1987; Vuoristo 1998; Hall & Page 2006). Kun matkailua käytetään aluekehityksen välineenä, tavoitteena on myönteisten sosiotaloudellisten vaikutusten lisääminen kohdealueella. Positiivisia aineellisia sosiotaloudellisia aluevaikutuksia paikallistasolla ovat muun muassa väestömäärän lisääntyminen ja terve ikärakenne, yritystoiminnan viriäminen ja rakenteen monipuolistuminen, työpaikkojen syntyminen ja työpaikkarakenteen monipuolistuminen sekä palvelurakenteen määrällinen ja laadullinen kehittyminen. (Matkailu)yritystoiminnan kautta syntyvistä työpaikoista kertyy alueelle myös palkkatuloja ja edelleen palkkaverotuloja, jotka edesauttavat esimerkiksi julkisen palvelurakenteen sekä infrastruktuurin ylläpidossa ja kehittämisessä.

Maantieteellisen matkailu- ja virkistystutkimuksen voidaan katsoa alkaneen Pohjois-Amerikassa 1920–1930-luvulla (Pearce 1979; Carlson 1980; Smith 1982; Mitchell 1984; Mitchell & Smith 1985, 1989; Butler 2004). Kansainvälisessä maantieteellisessä matkailututkimuksessa taloudelliset vaikutukset ovat olleet kiinnostuksen kohteena pitkään, sillä jo alkuaikoina julkaistiin tutkimuksia matkailun (alue)taloudellisista hyötyvaikutuksista (ks. Freeman 1929; Carlson 1938; Chambers 1940; Hudgins 1943; Moke 1946; Deasy 1949). Kansainvälistä matkailumaantieteellistä tutkimusta leimasikin aina 1960-luvulle saakka talousmaantieteellinen painotus (ks. Kauppila 2004: 24–37). Suomessa matkailun maantieteellinen tutkimus alkoi viritä 1960–1970-luvulla. Tällöin julkaistiin myös ensimmäiset matkailun aluetaloudelliset vaikutustutkimukset, jotka käsittelivät Hankoa (Falenius ym. 1963), Saimaata (Auvinen 1965), Kuusamo (Säkkinen 1971) ja Virolahtea (Vuoristo 1974). Alkuaikoina Suomessa menetelmällistä oppia haettiin erityisesti Ruotsista. Esikuvina olivat 1950-luvun lopussa ja 1960-luvun alussa Bohusin läänin (Frimodig 1959) ja Kiirunan (Eriksson & Wikström 1961) matkailun taloudellisia vaikutuksia selvittäneet tutkimukset.

Menetelmällisesti matkailun aluetaloustutkimuksen pioneerityöt vaativat kuitenkin kehittämistyötä. 1970–1980-luvun taitteessa tapahtui menetelmällinen läpimurto, kun luotiin pohjoismainen malli matkailun aluetaloudelliseen tutkimukseen. Suomessa mallin testauspaikkakuntia olivat Jyväskylä (Holopainen 1981) ja Kuusamo (Jyvälä 1981). Samanaikaisesti mallia sovellettiin Suomen lisäksi Ruotsin Falunissa, Norjan Bergenissä ja Tanskan Bornholmissa (Vuoristo & Arajärvi 1990: 156). Pohjoismaisen mallin periaatteita myötäillen on maassamme luotu myöhemmin MTT-malli ja Koillismaan malli matkailun aluetaloudellisten vaikutusten selvittämiseen. MTT-mallia ei ole julkaisuissa yksityiskohtaisesti avattu. Poh-

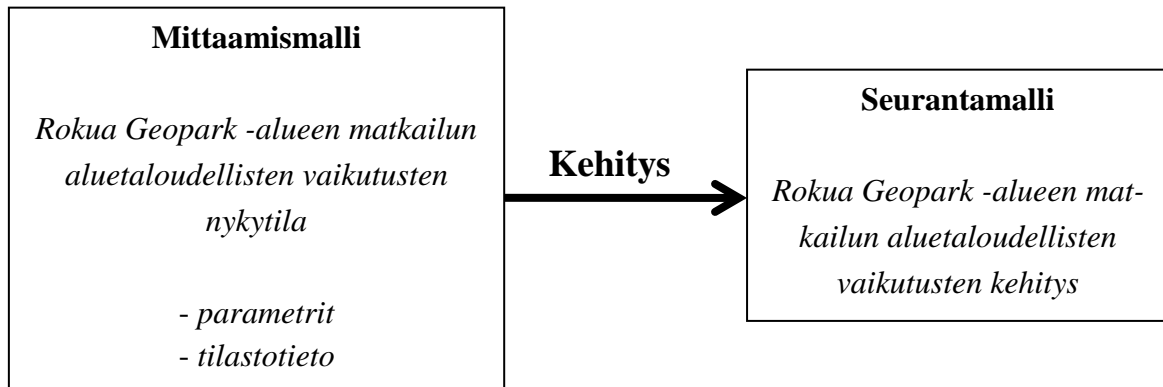
joismaiseen malliin verrattuna Koillismaan mallissa on standardoitu toimialaluokitusta ja hyödynnetty intensiivisesti olemassa olevaa tilastoaineistoa empiirisen vaiheen keventämiseksi (ks. Hätälä & Kauppila 1999; Kauppila 1999, 2001). Kansainvälisesti matkailun taloudellisten vaikutusten mittaamisessa suosituin menetelmä jopa paikallistasolla on kuitenkin ollut panos–tuotos-malli, mutta sen soveltaminen on jäänyt Suomessa varsin vähäiseksi (Tahvanainen ym. 2012: 41–43). Matkailun taloudellisten vaikutusten arvioimiseen on maassamme käytetty myös matkailun kansainvälistä satelliittitilinpitoa. Tästä on esimerkkejä valtakunnantasolta (Etelä-Suomen Matkailun Kehitys Oy 2001; Savela ym. 2004; Työ- ja elinkeinoministeriö 2015a; Nurmi 2016) ja alueelliselta tasolta (Konttinen 2005, 2006). Viime aikoina on julkaistu tutkimuksia, joissa on verrattu tai yhdistetty edellä mainittuja menetelmiä. Esimerkiksi tutkiessaan Seitsemisen ja Helvetinjärven kansallispuistojen matkailun taloudellisia vaikutuksia paikallistasolla Huhtala ym. (2009) vertasivat panos–tuotos-mallia ja pohjoismaista mallia. Savonlinnan seutukunnan matkailun aluetaloudellisten vaikutusten tutkimuksessa (Tahvanainen ym. 2012) puolestaan yhdistettiin pohjoismaisen mallin, matkailun kansainvälisen satelliittitilinpidon ja panos–tuotos-mallin menetelmällisiä osioita. Kaikilla edellä mainituilla menetelmillä selvitetty matkailun talousvaikutustutkimukset ovat luonteeltaan niin sanottuja ex-post -tutkimuksia (jälkikäteistarkastelut), joissa tutkitaan jälkikäteen jo tapahtuneita vaikutuksia viiveen ollessa 1–2 vuotta. Mikäli matkailun aluetaloudellisia vaikutuksia pyritään ennustamaan, tällöin on kyse niin sanotuista ex-ante -tutkimuksista (etukäteisarviointitarkastelut). Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten mittaamisessa sovelletut mallit on käyty läpi yksityiskohtaisesti toisaalla (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016).

Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten mittaaminen ei ole yksiselitteistä eikä yksinkertaista, ja lähes jokaisessa tutkimuksessa on kritisoitu käytettyä menetelmää. Kritiikki kohdistuu – sovelletusta menetelmästä riippumatta – muun muassa mallien vaatimaan raskaaseen empiriaan (ks. Kauppila 1999, 2001; Karppinen & Vähäsantanen 2011; Tahvanainen ym. 2012). Empirian kerääminen kentältä vie runsaasti aikaa ja edellyttää huomattavan määrän resursseja, mikä pidentää tutkimusprosessin kestoja ja nostaa kustannuksia. Toisaalta on todettava, että ilman empiriaa matkailun talousvaikutusten alueelliset piirteet jäisivät huomioitua. Tutkimuksissa kaivataan myös pitkittäistutkimusten eli seurannan mahdollisuutta ilman jatkuvaa uuden empirian keräämistä (ks. Kauppila 1999; Karppinen & Vähäsantanen 2011; Tahvanainen ym. 2012). On siis tarve kehittää matkailun aluetaloudellisten vaikutusten mittaamista siihen suuntaan, että raskasta empiiristä vaihetta voidaan keventää luopumatta kuitenkaan matkailun alueellisista piirteistä. Toinen tarve viittaa matkailun talousvaikutusten seurantajärjestelmään, joka on systemaattinen, helposti toteutettava, dynaaminen ja kustannustehokas. Seurantamalli liittyy olennaisesti matkailun alueelliseen strategiseen suunnitteluprosessiin (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016).

Kajaanin ammattikorkeakoulu toteutti vuonna 2015 yhteistyökumppaneiden – Pohjois-Pohjanmaan liiton, Kainuun liiton, BusinessOulun, Koillis-Suomen kehittämissyhtiö Naturpolis Oy:n, Pudasjärven kaupungin ja Kainuun Etu Oy:n – kanssa CoReFor-tutkimushankkeen (yhteistoiminta, aluetalous ja ennustaminen), jossa selvitettiin uudella mittaamismallilla Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun maakunnissa paikallistasolla matkailun aluetaloudellisia vaikutuksia. Mittaamismallin ohella tutkimushankkeessa luotiin talousvaikutusten seurantamalli sekä hahmoteltiin matkailun kehittämishankkeiden ja investointien ennuste- ja arviointimalleja. Pohjois-Pohjanmaalla tutkimuskohteina olivat Kuusamo (Kauppila 2016a), Oulu (Kauppila 2016b), Pudasjärvi (Kauppila 2016c) ja Kainuussa Sotkamo (Kauppila & Järviluoma 2016). Kyseisenä vuonna Pohjois-Pohjanmaan liitto työsti CoReFor-hankkeessa julkituodulla mittaamismallilla Kalajoen matkailun aluetaloudelliset vaikutukset -selvityksen (Näpänkangas 2016). Myöhemmin Kainuussa Hyrynsalmen ja Puolangan matkailun taloudellisista vaikutuksista on tarkasteltu CoReFor-tutkimushankkeen mittaamismallilla ja luotu kunnille aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli (ks. Kauppila 2016d). Pohjois-Pohjanmaan liiton (2015) matkailustrategiassa maakunta on jaettu viiteen matkailualueeseen: Ruka-Kuusamo, Oulun kaupunki ja kaupunkiseudun kohteet, Kalajoki, Syöte ja Rokua Geopark -alue. Näin ollen CoReFor-tutkimushankkeessa ja Pohjois-Pohjanmaan liiton omana työnä tuotettiin tietoa kaikkien muiden Pohjois-Pohjanmaan matkailualueiden taloudellisista vaikutuksista lukuun ottamatta Rokua Geopark -aluetta.

Tässä tutkimusraportissa selvitetään CoReFor-tutkimushankkeessa kehitetyn matkailun mittaamismallin avulla Rokua Geopark -alueen matkailun aluetaloudelliset vaikutukset vuonna 2014 ja luodaan Rokua Geopark -alueen matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli vuositasolle. Mittaamis- ja seurantamallin perustana olevat käsitteet, toimintaperiaatteet ja toimintatapa (aineistot ja menetelmät) on esitetty yksityiskohtaisesti Kuusamon (Kauppila 2016a), Oulun (Kauppila 2016b), Pudasjärven (Kauppila 2016c) ja Sotkamon (Kauppila & Järviluoma 2016) raporteissa, joihin tämä selvitys pohjautuu. Rokua Geopark sijaitsee kolmen kunnan alueella: Muhoksen, Utajärven ja Vaalan. Tästä johtuen taloustarkastelu toteutetaan kunnittain, ja yhteenlasketut kuntakohtaiset luvut kuvaavat Rokua Geopark -aluetta. Mittaamisessa painotus on tulomenetelmässä, eli raportissa lähestytään matkailun talousvaikutuksia yritystoiminnan näkökulmasta. Menetelmässä kevennetään empirisen aineiston hankintaa kentältä. Aikaisempiin menetelmiin (postikyselyt, sähköpostikyselyt, puhelinhaastattelut) verrattuna mittaamismallissa lähestytään yrityksiä myös toimialaryhmätapaamisen kautta ja tukeudutaan huomattavassa määrin olemassa olevaan tilastointoon, jonka tuottamisesta ja päivittämisestä vastaavat viranomaiset (Tilastokeskus, Kuntaliitto). Toimijat, yritykset, arvioivat oman toimintansa kautta kokonaisuudessaan matkailun (= matkailijoiden) merkitystä edustamalleen toimialalle yritystoimipaikan sijaintikunnassa. Arvioinnin helpottamiseksi päätoimialat jaetaan pienempiin kokonaisuuksiin eli alatoimialoihin. Empirian kautta tuotetut parametrit ja tilastotiedon hyödyntäminen mahdollistavat talousvaikutusten kehityksen seurannan systemaattisella, helposti toteutettavalla,

dynaamisella ja kustannustehokkaalla seurantamallilla. Malli on osa Pohjois-Pohjanmaan matkailustrategian vuositason seuranta (ks. Pohjois-Pohjanmaan liitto 2015). Tutkimuksen viitekehys ilmenee kuvasta 1.

Kuva 1. Tutkimuksen viitekehys.

Raportti etenee siten, että seuraavaksi esitellään yksityiskohtaiset tavoitteet ja keskeiset käsitteet. Tämän jälkeen kuvataan tutkimusalueen, Rokua Geopark -alueen, matkailutarjontaa ja -kysyntää sekä käydään läpi tutkimusaineistot ja -menetelmät. Keskeisissä tutkimustuloksissa keskitytään matkailun välittömiin talousvaikutuksiin, ja matkailun kerrannaisvaikutuksia arvioidaan kirjallisuuden pohjalta. Raportti päättyy yhteenveto- ja pohdintaosaan, jossa tutkimustuloksia tarkastellaan myös kriittisesti.

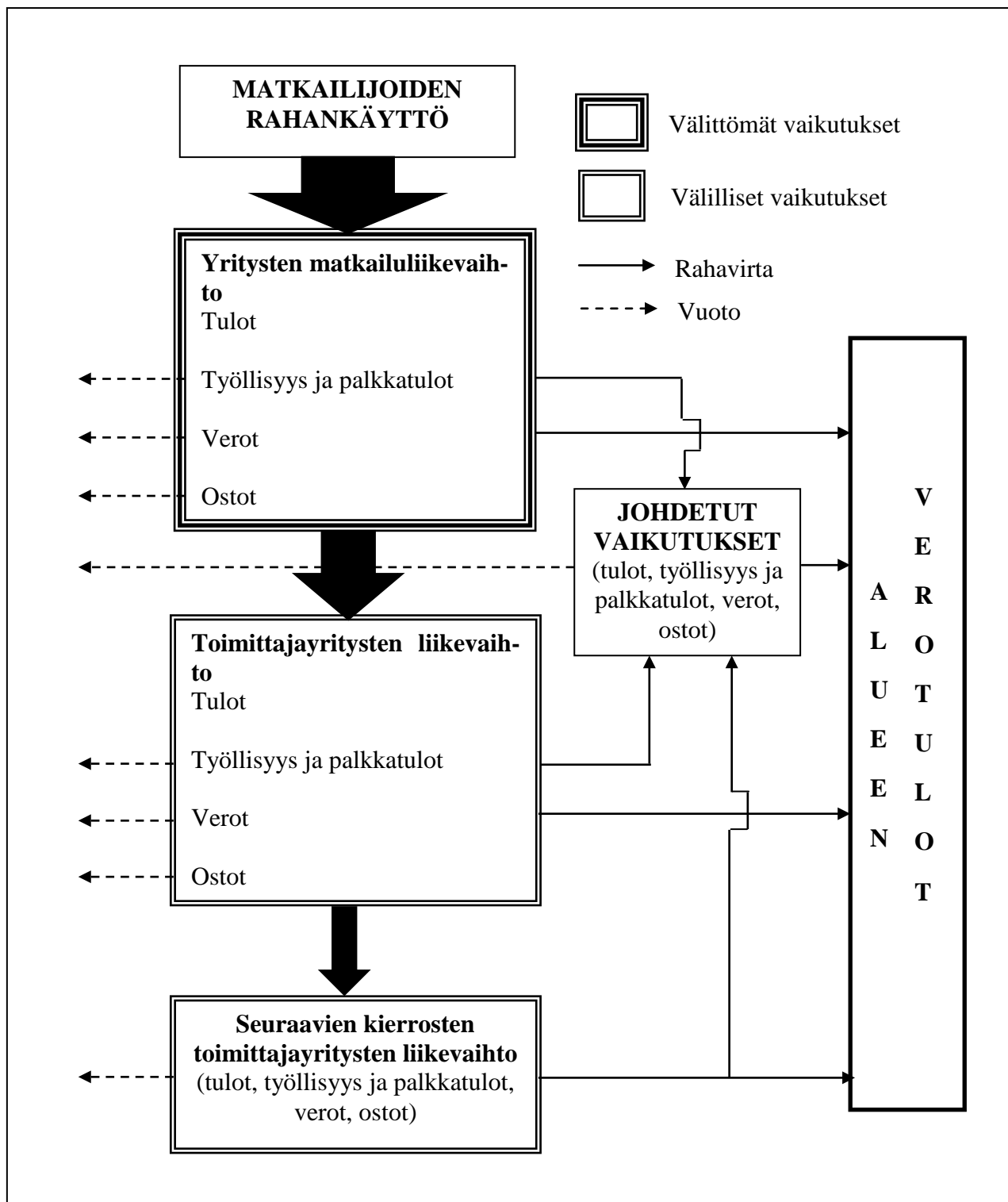
1.2 Tutkimusraportin tarkoitus ja tavoitteet

Tutkimusraportin tarkoituksena on selvittää Rokua Geopark -alueen matkailun aluetaloudellisia vaikutuksia CoReFor-hankkeessa kehitetyllä menetelmällä (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016). Raportin yksityiskohtaiset tavoitteet määritellään seuraavasti:

1. *Selvittää välitön matkailutulo (euroa, alv:ton), välitön matkailutyöllisyys (htv.), välitön palkkatulo ja välitön palkkaverotulo toimialoittain (korjaamo- ja huoltamotoiminta, vähittäiskauppa, majoitus- ja ravitsemistoiminta, liikenne sekä virkistys- ja muut palvelut) Rokua Geopark -alueella (Muhoksella, Utajärvellä ja Vaalassa) vuonna 2014.*
2. *Luoda Rokua Geopark -alueen matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli vuositason.*

1.3 Tutkimusraportin keskeiset käsitteet

Matkailun aluetaloudellisissa tutkimuksissa sovelletaan muutamia peruskäsitteitä. Näitä ovat välittömät, välilliset ja johdetut vaikutukset (ks. Murphy 1985; Mathieson & Wall 1987; Vuoristo & Arajärvi 1990; Hall & Page 2006). Matkailu tuo aluetalouteen ja sen kiertokulkuun uutta, alueen ulkopuolista rahaa (kuva 2). Matkailijat kuluttavat kohdealueella rahaa erilaisiin palveluihin, kuten majoitus-, ravitsemis-, liikenne- ja ohjelmapalveluihin sekä vähittäiskauppaan ja huoltamatoimintaan. Heidän ostaessa suoraan tavaroita ja palveluita yrityksistä syntyy **välittömiä vaikutuksia**. **Välilliset vaikutukset** ilmenevät silloin, kun välitöntä matkailutuloa saavat yritykset hankkivat tavaroita ja palveluita toimittajayrityksistä. Nämä hankintaketjut voivat olla pituudeltaan useita kierroksia ja ulottua aina tuottajatasolle saakka. Matkailun ansiosta työllistyneiden ostaessa tavaroita ja palveluita syntyy puolestaan **indusoituja eli johdettuja vaikutuksia**. Kaikki edellä mainitut vaikutukset koskevat matkailutuloja ja matkailutyöpaikkoja sekä työpaikoista kertyviä palkkatuloja ja palkkaverotuloja. Välilliset ja johdetut vaikutukset muodostavat matkailun **kerrannaisvaikutukset**. Matkailun **kokonaisvaikutukset** taas sisältävät välittömät, välilliset ja johdetut vaikutukset. Osa välittömistä, välillisistä ja johdetuista vaikutuksista suuntautuu alueelta ulos: aluetaloudesta ilmenee **vuotoja**. Vuotoja tapahtuu työntekijöiden ostojen ja palkkojen mukana, jolloin ne vähentävät myös alueen verotuloja. Toisaalta yritysten tavaroiden ja palveluiden hankinta (ostot) kohdistuu osittain alueen ulkopuolelle, ja siksi alueen tuloinjektio pienenee ostoketjun edetessä. On kuitenkin huomattava, että osa niidenkin työntekijöiden kulutuksesta, joiden palkkaverotulot vuotavat kohdealueen ulkopuolelle, suuntautuu työpaikkakunnalle ja siten aikaansaa johdettuja vaikutuksia aluetaloudessa. Tässä tutkimusraportissa empiirinen mielenkiinto kohdistuu matkailun välittömiin tulo-, työllisyys-, palkkatulo- ja palkkaverotulovaikutuksiin. Näin ollen matkailun kerrannaisvaikutukset jäävät vähemmälle tarkastelulle, mutta niitä pohditaan tutkimuskirjallisuuden pohjalta.

Kuva 2. Matkailijoiden rahankäyttö ja aluetaloudelliset vaikutukset (muokattu ja täydennetty Rinne 1999: kuva 1; Rinne & Saastamoinen 2005: kuva 1).

Työ- ja elinkeinoministeriö (2015b) on laatinut suosituksia matkailun alueellisia (alueellinen ja paikallinen taso) tulo- ja työllisyyspalveluita silmällä pitäen. Ministeriö suosittaa käytettäväksi seuraavia toimenpiteitä, määritelmiä ja luokituksia, jotka lisäävät tutkimusten läpinäkyvyyttä ja vertailtavuutta:

- 1) *Selvityksissä tulee ilmetä käytetty menetelmä, määritelmät ja aineiston keruutapa läpinäkyvyyden varmistamiseksi.*
- 2) *Yrittäjien taakan helpottamiseksi kerätään heiltä vain sellaista tietoa, jota ei ole muutoin saatavissa esimerkiksi Tilastokeskukselta.*
- 3) *Selvityksissä käytetään tiettyjä matkailijan ja matkailun määritelmiä, matkailijaryhmien jaotteluita ja matkailun toimialoja TOL (2008) mukaisista toimialaluokituksista.*

Selvityksissä tulee huomioida yöpyvien matkailijoiden, päiväkävijöiden ja vapaa-ajanasunnolla käyvien niin sanottujen mökkimatkailijoiden aikaansaamat tulo- ja työllisyysvaikutukset. Tässä tutkimusraportissa tukeudutaan Työ- ja elinkeinoministeriön (2015b) ohjeistukseen määriteltäessä matkailija-, päiväkävijä- ja matkailu-käsitettä.

Matkailijalla tarkoitetaan yöpyvää matkailijaa, joka viettää yhden yön matkan kohteessa joko maksullisessa tai maksuttomassa majoituksessa. Kansainvälinen matkailija on matkailija, joka viettää ainakin yhden yön matkan kohteessa olevassa maassa. Kotimaan matkailija on matkailija, joka viettää ainakin yhden yön matkan kohteessa olevassa paikassa asuinmaassaan.

Päiväkävijä on matkailija, joka ei yövy matkan aikana eikä matkan kohteessa maksullisessa tai maksuttomassa majoituksessa. Päiväkävijä viipyy matkan kohteessa alle 24 tuntia niin, että saapuminen ja lähtö tapahtuvat saman vuorokauden aikana. Päiväkävijöiksi lasketaan myös risteilymatkustajat, jotka yöpyvät laivalla ja käyvät maissa matkan kohteessa. Tällöin päiväkävijän lähtöpaikka on laiva.

Matkailu on toimintaa, jossa ihmiset matkustavat tavanomaisen elinpiirin ulkopuolella olevaan paikkaan ja oleskelevat siellä yhtäjaksoisesti korkeintaan yhden vuoden (12 kk) vapaa-ajanvieton, liikematkan tai muussa tarkoituksessa. Vapaa-ajanasunnolle tehtävät matkat luetaan säännöllisyydestä riippumatta kuuluvaksi osaksi matkailua. **Tavanomainen elinpiiri** koostuu henkilön lähiympäristöstä, johon kuuluvat koti ja paikat, joissa käydään töissä tai koulussa (opiskellaan) sekä muut paikat, joissa käydään usein (esim. päivittäistavarakauppa, pankki ym. palvelut). Tavanomaisen elinpiirin käsitteellä, ja näin ollen myös matkailulla, on kaksi ulottuvuutta: toistuvuus ja etäisyys. Paikat, joissa käydään säännöllisesti ja usein, kuuluvat henkilön tavanomaiseen elinpiiriin, vaikka ne sijaitsisivat pitkän matkan päässä vakituisesti asunnosta. Toisaalta lähellä vakituista asuntoa sijaitsevat paikat kuuluvat tavanomaiseen elinpiiriin, vaikka niissä vierailtaisiinkin harvoin. Jafari (1977: 8) korostaa klassisessa

matkailu-määritelmässään nimenomaan tavanomaisen, päivittäisen asuin- ja työympäristön ulkopuolisuutta. Näin ollen esimerkiksi pendelöinti ei sisälly matkailu-käsitteeseen (Hall ym. 2004: 4–7).

Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten näkökulmasta on olennaista se, kuinka tarkasteluun otettavat toimialat määritellään. Työ- ja elinkeinoministeriö (2015b) on laatinut suosituksia selvityksiin sisällytettävistä **matkailutoimialoista**, joihin on tässä tutkimusraportissa tehty hieman hienosäätöä ottamalla mukaan myös korjaamotoiminta (liite I). Tätä perustellaan sillä, että esimerkiksi usein puhutaan norjalaisten huoltavan autonsa Oulussa, kun he lomailevat Nallikarin leirintäalueella. Ministeriön mukaan matkailutoimialoista huomioidaan matkailulle tyypilliset toimialat alaluokkineen. Toimialaluokitusta voidaan tarvittaessa tarkentaa alaspäin esimerkiksi alueen erityispiirteiden niin vaatiessa sekä tarkastella myös matkailun liitännäistoimialojen ja matkailulle ei-ominaisten toimialojen tulo- ja työllisyysvaikutuksia. Työ- ja elinkeinoministeriön suositukset on jalkautettu TOL (2008) toimialaluokituksen perustuen hyvin yksityiskohtaisesti. Taustalla on matkailun kansainvälisen satelliittitilinpäidon toimialaluokitus (ks. Konttinen 2005, 2006; Työ- ja elinkeinoministeriö 2015a; Nurmi 2016). Ministeriön suosituksissa matkailutoimialat ryhmitellään seuraavasti:

Matkailulle tyypilliset toimialat (matkailulla on toimialoille huomattava merkitys)

- majoitustoiminta
- vapaa-ajanasuntojen omistus ja vuokraus
- ravitsemistoiminta
- rautateiden henkilöliikenne
- linja-autojen henkilöliikenne ja taksiliikenne
- vesiliikenteen henkilökuljetus
- ilmaliikenteen henkilökuljetus
- matkustajaliikennettä palveleva toiminta
- kulkuneuvojen vuokraus; muu vuokraus
- matkatoimisto- ja matkanjärjestäjäpalvelut
- kulttuuripalvelut
- urheilu- ja virkistyspalvelut

Matkailun liitännäistoimialat (matkailulla on toimialoille merkitystä, mutta ne olisivat olemassa ilman matkailuakin)

- polttoainekauppa

Matkailulle ei-ominaiset toimialat (matkailulla on vähäinen merkitys toimialoille)

- tukkukauppa
- vähittäiskauppa

Eri aluetasojen toimialoittaiset matkailuliikevaihtoprosentit vaihtelevat huomattavasti (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016). Suuri alueittainen ja toimialoit-

tainen vaihteluväli osoittaa sen, että matkailun suhteellisella merkityksellä, matkailukysynnällä, on eroja aluetasojen välillä ja aluetasojen sisällä. Tämä haastaa esitetyn luokittelun matkailulle tyypillisiin toimialoihin, matkailun liitännäistoimialoihin ja matkailulle ei-ominaisiin toimialoihin. Luokittelu onkin laadittu ensisijaisesti kansalliselle tasolle, koska taustalla on matkailun kansainvälinen satelliittitilinpito ja sen toimialaluokitus.

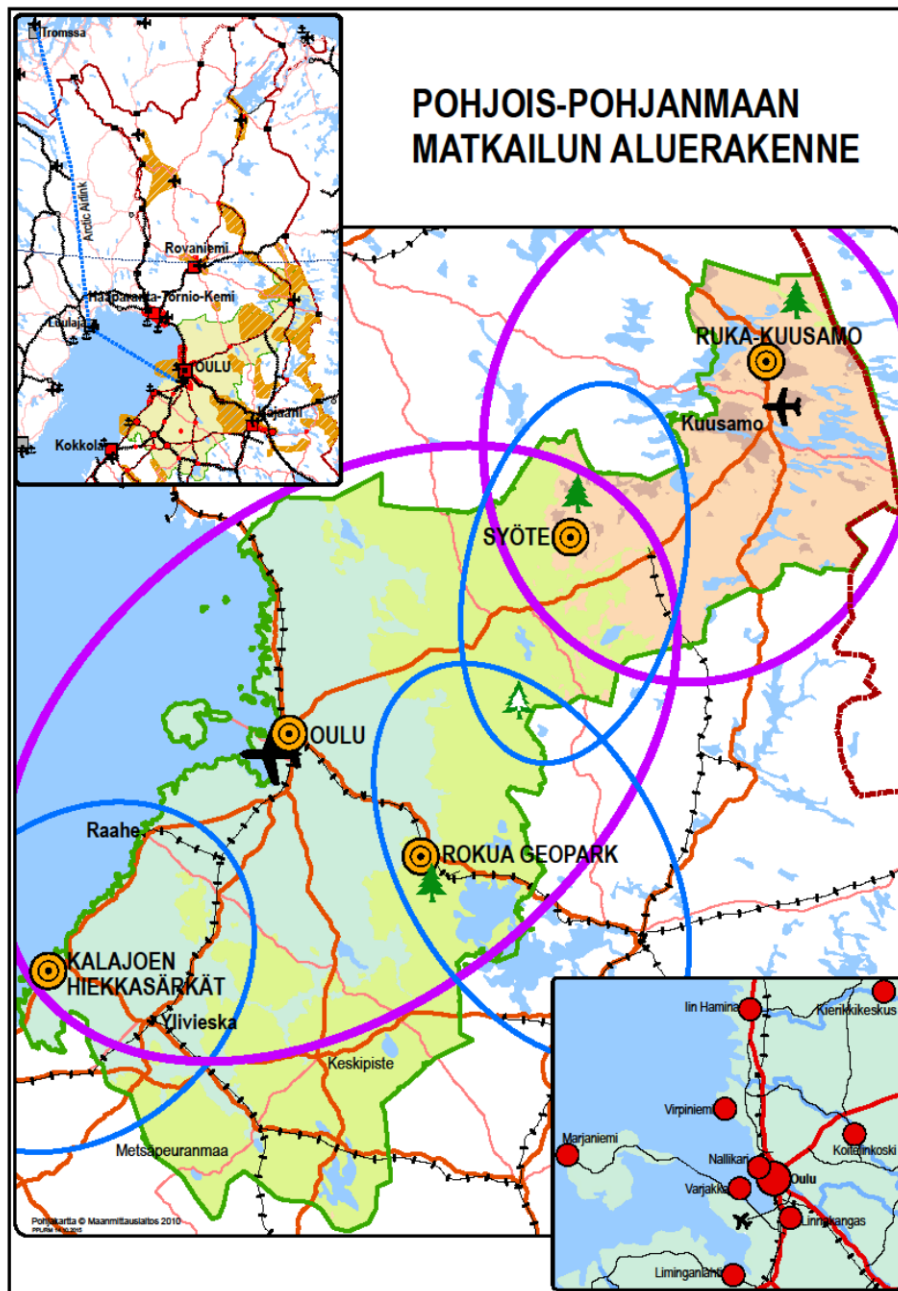
Paikallis-, seutu- ja maakuntatason tutkimuksissa analysoidaan matkailun aluetaloudellisia vaikutuksia eli sitä, kuinka matkailu vaikuttaa kohdealueen yritystoimintaan ja talouteen. Tässä näkökulmassa lähtökohtana on paikallistalouden ulkopuolelta tuleva matkailijoiden kulutus. Sen sijaan valtakunnantasolla matkailun kansainvälisessä satelliittitilinpitossa (Työ- ja elinkeinoministeriö 2015a; Nurmi 2016) tarkastellaan sekä kotimaisten että kansainvälisten matkailijoiden kulutusta Suomessa, jolloin matkailun taloudellisiin vaikutuksiin luetaan kuuluvaksi esimerkiksi paikallisten ihmisten ostama ulkomaanmatka matkatoimistosta. Aikaisemmin esitettyihin matkailu- ja matkailija-määritelmään viitaten tämä toiminto ei kuitenkaan aikaansaa matkailun aluetaloudellisia vaikutuksia paikallistasolla, koska kyse on paikallisten ihmisten – ei matkailijoiden – kulutuksesta.

2 TUTKIMUSALUE, -AINEISTOT JA -MENETELMÄT

2.1 Rokua Geopark -alueen matkailutarjontaa ja -kysyntää

Suomi on jaettu matkailumaantieteellisesti viiteen suuralueeseen: Kulttuurialue, Järvi-alue, Pohjanmaa, Vaara-alue ja Lappi (Artman ym. 1978; Vuoristo & Vesterinen 2001; Vuoristo 2002). Suuralueet on muodostettu luonnonmaantieteellisten tekijöiden perusteella, erityisesti luonnonvetovoimatekijöihin nojaten. Matkailumaantieteellisessä suuraluejaossa Rokua Geopark -alueesta Muhos ja Utajärvi kuuluvat Pohjanmaahan ja Vaala Vaara-alueeseen. Rokua Geopark -alue on Suomen ensimmäinen Unescon maailmanlaajuisen Geopark-verkoston jäsen. Verkosto esittää geologista syntyhistoriaa, ja Rokuan erityispiirre on jääkauden tarina. Pohjois-Pohjanmaan liiton (2015) matkailustrategiassa Rokua Geopark -alue on yksi maakunnan viidestä matkailualueesta Ruka-Kuusamon, Oulun kaupungin ja kaupunkiseudun kohteiden, Kalajoen ja Syötteen ohella (kuva 3).

Suomen kuntien matkailutarjontaa voidaan selvittää Suomen matkailun aluerakenteen tutkimuksen (Leinonen ym. 2007) avulla. Selvityksessä tarjonta koostuu neljästä elementistä: luonnonvetovoimasta, kulttuuriveto-voimasta, majoitus-, ravitsemis- ja liikennepalveluista sekä ohjelmalveluista ja tapahtumista. Mainitut tarjontatekijät sisältävät puolestaan useita indikaattoreita, ja jokainen tekijä on jaettu hierarkkisesti neljään luokkaan. Tarkastelu korostaa kunkin tekijän monipuolisuutta. Tarjontatekijöiden perusteella Vaalan vahvuudet ovat luonnonvetovoimassa, sillä tässä tekijässä kunta sijoittuu ensimmäiseen luokkaan. Sen sijaan Muhos ja Utajärvi ovat luonnonvetovoimassa kolmannessa luokassa. Kulttuuriveto-voimassa kaikki kunnat ovat neljännessä luokassa. Majoitus-, ravitsemis- ja liikennepalveluissa sekä ohjelmalveluissa ja tapahtumissa kaikki kunnat ovat puolestaan kolmannessa luokassa. Tarjontatekijöiden synteetin lopputulemana Suomen matkailun aluerakenteen tutkimuksessa kunnat on jaettu hierarkkisesti neljään luokkaan: A-, B-, C- ja D-tason matkailukuntiin. Rokua Geopark -alueen kunnat – Muhos, Utajärvi ja Vaala – ovat matkailutarjonnan mukaan C-tason matkailukuntia. Kaikkiaan raportissa on määritelty 186 kuntaa C-tason matkailukunnaksi.

Kuva 3. Pohjois-Pohjanmaan matkailun aluerakenne (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2015: kuva 4).

Suomen kuntien matkailukysyntää voidaan tarkastella Tilastokeskuksen majoitustilastojen perusteella. Tilastoinnin piiriin kuuluvat majoitusliikkeet, joissa on vähintään 20 vuodepaikkaa tai sähköpistokkeella varustettua matkailuvaunupaikkaa sekä retkeilymajat (Tilastokeskus 2016a). Vuonna 2014 Rokua Geopark -alueella Muhoksella ja Utajärvellä kertyi 60 224 yöpymisvuorokautta (Tilastokeskus 2015a) ja Vaalassa 39 183 yöpymisvuorokautta (Tilastokeskus 2015b). Vaalan yöpymisistä kansainvälisiä oli 2 515 vuorokautta eli kuusi prosenttia kokonaisyöpymisistä (Tilastokeskus 2015b), kun Pohjois-Pohjanmaan liiton (2015) matkailustrategian mukaan Rokua Geopark -alueella kansainvälisten yöpymisten osuus oli noin viisi

prosenttia kokonaisyöpymisistä. Kyseisenä vuonna koko maassa kansainvälisten yöpymisten osuus oli 29 prosenttia kokonaisyöpymisistä. Vuonna 2014 koko maassa merkittävimmät kansallisuudet olivat venäläiset (24 prosenttia kaikista kansainvälisistä yöpymisistä), ruotsalaiset (9 %), saksalaiset (9 %) ja britit (8 %). Nämä kansallisuudet kattoivat puolet kaikista kansainvälisistä yöpymisistä (VisitFinland 2016). Yöpymisvuorokausien perusteella suhteellisesti tarkasteltuna Rokua Geopark -alueen matkailun kansainvälistymisaste on alhaisempi kuin maassa keskimäärin. Rokua Geopark -alueen kansainvälisten yöpymisten kansallisuuskajakaumasta ei ollut saatavissa tietoa tätä tutkimusta varten.

Suomen kuntien matkailukysyntä voidaan tyypitellä neljään luokkaan Kauppilan (1998) esittämän matkailualueiden rakenneanalyysin avulla. Ryhmittely perustuu Tilastokeskuksen majoitustilastojen yöpymisvuorokausiin. Luokat on muodostettu matkan tarkoituksen (työ tai vapaa-aika) ja matkailijoiden lähtömaan (kotimaa tai ulkoma) mukaan käyttäen jakoperustana valtakunnallista keskiarvoa. Näin Suomen kunnat on ryhmitelty yöpymisvuorokausien perusteella rakenteellisesti neljään luokkaan: kotimainen vapaa-ajanmatkailu, ulkomainen vapaa-ajanmatkailu, kotimainen työmatkailu ja ulkomainen työmatkailu. Rakenneanalyysissä on siten kyse maan sisäisestä tyypittelystä. Tähän tutkimusraporttiin oli saatavissa tietoja vain Vaalan osalta, ja tiedot koskivat vuotta 2014 (Tilastokeskus 2015b). Rakenneanalyysin perusteella Vaala kuuluu kotimaisen vapaa-ajanmatkailun luokkaan. Vuonna 2014 Muhoksella oli 641, Utajärvellä 1 087 ja Vaalassa 1 680 kesämökkiä (Tilastokeskus 2016b).

Rokua Geopark -alueen strategia on voimassa vuoteen 2022 (Rokua Geopark 2015). Strategiaassa asetetaan matkailulle aluetaloudellisia tavoitteita. Vuoteen 2022 mennessä matkailuelinkeinon tavoitteena on 50 miljoonan euron matkailutulo ja 650 000–1 300 000 euron palkkaverotulo. Matkailutulon lähtötasona pidetään 24 miljoonan euron matkailutuloa. Vuonna 2022 alueen tavoite on 300 työpaikkaa lähtötason ollessa 200 työpaikkaa. Keskeiset kehittämistoimenpiteet liittyvät alueen toimintamallin ja markkinoinnin kehittämiseen, ympäristökasvatuksen mallin kehittämiseen, yrittäjyyden edistämiseen, kiertomatkailun ja varustustoiminnan kehittämiseen sekä kulttuuritapahtumien kehittämiseen.

2.2 Tutkimusaineistot

Vuositason matkailun aluetaloudellisten vaikutusten mittaamismallin tutkimusaineisto perustuu Tilastokeskuksen (2016c) yritysrekisterin Muhoksen, Utajärven ja Vaalan toimialoitaisiin kokonaisliikevaihto- ja kokonaistyöllisyystietoihin (henkilötyövuodet). Toimialakohtaiset tiedot tilattiin TOL (2008) toimialaluokitukseen tukeutuen ottamalla huomioon Työ- ja elinkeinoministeriön (2015b) esittämät toimialasuositukset matkailun aluetaloudellisiin vaikutustutkimuksiin. Toimialat jaetaan liitteen I mukaisesti viiteen mahdollisimman homogeneeseen päätoimialaan: korjaamo- ja huoltamotoiminta, vähittäiskauppa, majoitus- ja ra-

vitsemistöimintä, liikenne sekä virkistys- ja muut palvelut. Päätoimialat puolestaan koostuvat useista alatoimialoista.

Alueellisen yritystoimintatilaston peruskehikon muodostaa Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisteri ja tilastoyksikkö on toimipaikka. Toimipaikalla tarkoitetaan taloudellista yksikköä, jossa saman omistajuuden tai valvonnan alaisuudessa harjoitetaan mahdollisimman samanlaisten tavaroiden ja palveluiden tuotantoa tavallisimmin yhdellä sijaintipaikalla. Toimipaikka voi jo sellaisenaan muodostaa yrityksen (yksitoimipaikkainen yritys) tai sitten olla selkeästi rajattava osa yritystä (monitoimipaikkainen/monitoimialainen yritys). Toimipaikan alueellisena yksikkönä on pääsääntöisesti kunta. Tästä seuraa se, että yrityksen eri kunnissa sijaitsevat toimipaikat katsotaan erillisiksi tilastoyksiköiksi. Joissakin tapauksissa tilastoyksikkönä joudutaan käyttämään useamman toimipaikan muodostamaa kokonaisuutta (Tilastokeskus 2016d). Tilastojen perustiedot pohjautuvat hallinnollisiin aineistoihin, kuten verohallinnon rekistereihin, ja tiedonkeruuseen yrityksiltä ja yritysten toimipaikoilta (Tilastokeskus 2016d; Työ- ja elinkeinoministeriö 2016).

Tilastokeskuksen yritysrekisteriin kuuluvat *yritykset ja toimipaikat*, jotka ovat toimineet yli puoli vuotta tilastovuonna ja jotka ovat työllistäneet enemmän kuin puoli henkilötyövuotta tai joiden liikevaihto on ylittänyt vuosittain määritellyn tilastorajan. Henkilöstö käsittää palkansaajat ja yrittäjät. Henkilöstö on muunnettu kokovuosityöllisiksi siten, että esimerkiksi puolipäiväinen työntekijä vastaa puolta henkilöä ja kaksi puolivuotista työntekijää vastaa yhtä kokovuosityöllistä (Tilastokeskus 2016d). Vuonna 2014 liikevaihdon tilastoraja oli 11 016 euroa. Lisäksi mukaan on otettu taserajan 170 000 euroa ylittävät yritykset (Kokkonen 2016).

Tilastokeskus uudisti yritystilastojen tuotantoaan vuodesta 2013 alkaen. Muutoksista johtuen alueellisen yritystoimintatilaston tiedot eivät ole vertailukelpoisia aiempiin tilastovuosiin. Merkittävimmät muutokset liittyvät toimialaluokituksen, yritystietojen (mm. liikevaihto- ja henkilöstötieto) ja yritysjärjestelyjen käsittelyn yhtenäistämiseen sekä päättelysääntöihin, jonka perusteella tilastoitava yritys- tai toimipaikkajoukko muodostetaan. Alkutuotannon toimialojen osalta tilastossa ovat tilastovuodesta 2013 alkaen mukana alkutuotannosta arvonlisäverovelvolliset, kun myynnit ylittävät tilastorajan. Alueellisessa yritystoimintatilastossa on ollut muutoksia myös tiedonkeruussa: liikevaihtotieto kerätään nykyään vain alue- ja toimialatiedonkeruussa, kun tietoa kysyttiin aiemmin myös yritysrekisterin henkilöstö- ja toimipaikkarakennetiedustelussa (Tilastokeskus 2016d). Edellisiin viitaten Muhokselta (Isola 2011), Utajärveltä (Isola 2011) ja Vaalasta (Juntheikki 2002, 2003, 2004; Isola 2011; Kauppila 2011) aikaisemmin julkaistuja tutkimustuloksia ei voida suoraan verrata tämän raportin tuloksiin.

Tilastokeskuksen (2016c) yritysrekisterin uusimmat tiedot ovat vuodelta 2014. On syytä muistuttaa, että rakentamissektori ei ole ollut mukana Suomessa tehdyissä matkailun alueloustutkimuksissa eikä sitä ole mainittu Työ- ja elinkeinoministeriön (2015b) suosituksissa eikä matkailun kansainvälisen satelliittitilinpidon toimialaluokituksissa (ks. Konttinen 2005, 2006; Työ- ja elinkeinoministeriö 2015a; Nurmi 2016). Näin ollen myös tässä tarkastelussa rakentaminen jätetään analyysin ulkopuolelle. Lisäksi on huomattava, että mikäli esimerkiksi majoitus- ja ravitsemispalveluiden yritykset käyttävät työvoiman vuokrausyrityksiä ja työntekijät ovat näiden vuokrausyritysten palkkalisioilla, henkilöstö rekisteröityy vuokrausyrityksen sijaintikuntaan (Leinonen 2009). Pohjois-Suomen maaseutumaisissa kunnissa tämä ei ole välttämättä sama kuin työpaikan sijaintikunta. Vuonna 2015 vuokratyötä teki keskimäärin 31 000 henkilöä eli hieman enemmän kuin vuonna 2014. Vuokratyöntekijöissä oli lähes yhtä paljon miehiä ja naisia. Vuokratyöntekijöiden osuus palkansaajista oli vain noin reilu prosentti vuonna 2015. Vuokratyön tekeminen on siten varsin marginaalinen työnteon muoto Suomen työmarkkinoilla. Vuokratyö jakaantuu monille toimialoille. Yleisintä se oli tukku- ja vähittäiskaupassa, majoitus- ja ravitsemistoiminnassa sekä teollisuudessa. Kaikilla näillä toimialoilla vuokratyöntekijöitä oli muutama tuhat (Tilastokeskus 2016e). Vuonna 2014 koko maassa kertyi majoitus- ja ravitsemistoiminnassa yhteensä 63 504 henkilötyövuotta (Tilastokeskus 2016d).

Välittömien työllisyysvaikutusten aikaansaamien palkkatulovaikutusten laskemisessa hyödynnetään Tilastokeskuksen (2016f) palkkarakennetilastoja. Niistä johdetaan toimialoittaiset kokoaikaisten palkansaajien kokonaisansiot (mediaani) kuukaudessa. Kokonaisansio kuvaa säännölliseltä työajalta sekä muulta työajalta, kuten yli- ja lisätyöajalta, maksettua palkkaa. Se ei kuitenkaan sisällä kertaluonteisia eritä, esimerkiksi lomarahaa ja tulospalkkiota. On korostettava, että Tilastokeskuksen palkkarakennetietokannasta ei ole käytettävissä vuoden 2014 toimialoittaisia palkkatietoja maakunta-, seutukunta- tai kuntatasolta vaan kuukausiansiot ovat valtakunnallisia. Näin ollen analyysissä jää huomioitta alueelliset kuukausiansioerot. Sen sijaan maakuntatasolta on saatavissa kokoaikaisten palkansaajien keskimääräinen kuukausiansiotieto (mediaani): vuonna 2014 se oli esimerkiksi Uudellamaalla 3 217 euroa kuukaudessa, Pohjois-Pohjanmaalla 2 877 euroa ja Kainuussa 2 749 euroa. Kyseisenä vuonna valtakunnantason keskiarvo oli 2 946 euroa kuukaudessa (Tilastokeskus 2016f). On huomattava, että poikkeuksellisen suuripalkkaiset nostavat keskiarvoa. Tästä syystä palkkatilastoissa on toisinaan suositeltu mediaanin käyttöä keskilukuna. Suomen tilanteessa mediaani kuvaakin keskiarvoa paremmin keskimääräisen palkansaajan ansioita (Idman 2014). Käytännössä mediaani tarkoittaa sitä, että puolet palkansaajista ansaitsee enemmän kuin mediaaniluku ja puolet vähemmän.

Tässä tutkimusraportissa välittömien työllisyysvaikutusten aikaansaamien palkkaverotulovaikutusten (kunnallisverotulot) määrittämisessä tukeudutaan Kuntaliiton (2016) efektiivinen veroaste -tilastoihin vuodelta 2014. Erilaisten vähennysten johdosta kuntien tulovero-

prosentit (nimellinen veroaste) eivät vastaa todellista veroastetta kunnissa. Puhutaankin efektiivisestä veroasteesta, joka on maksuunpannun kunnallisveron suhde ansiotuloihin. Kunnallisverotuksessa tehdään vähennyksiä veronalaisista ansiotuloista. Tulosta tehtäviä vähennyksiä ovat muun muassa matkakustannukset, tulonhankkimiskulut, ansiotulovähennys ja perusvähennys. Vähentämällä tulosta tehtävät vähennykset saadaan verotettava tulo, josta veron määrä lasketaan kunnallisveroprosentin mukaisesti. Efektiivinen veroaste -tilastot koskevat tutkimuksen kohteina olevia kuntia eli Muhosta, Utajärveä ja Vaalaa.

2.3 Tutkimusmenetelmät

Tutkimusmenetelmän taustalla on pohjoismainen malli ja siitä edelleenkehitetty Koillismaan malli. Koillismaan mallista poiketen tässä tutkimusraportissa on kevennetty empirian hankintaa kentältä ja täsmennetty olemassa olevan tilastoaineiston soveltamista. Tutkimusraportissa tarkastellaan matkailun aluetaloudellisia vaikutuksia tulomenetelmän eli yritystoiminnan näkökulmasta. Matkailusta välittömästi hyötyviä yrityksiä on perinteisesti lähestytty kyselyillä, jolloin kyselylomake on lähetetty yrityksille joko postitse vastauskirjekuoren kera tai sähköisesti. Tämä tapa on kuitenkin osoittautunut viime aikoina liian raskaaksi, ja yritysten vastausaktiivisuus kyselyihin on jäänyt hyvinkin alhaiseksi. Tästä ovat esimerkkejä Lapin kuntien (Satokangas 2013), Tampereen seutukunnan (Manka & Wallenius 2014), Kolin matkailukeskuksen (Mikkonen & Lahovuori 2014) ja Hämeenlinnan kaupungin (Manka 2016) tutkimukset. Vähäisten vastausten vuoksi Lapin kunnat jouduttiin jakamaan kahteen luokkaan matkailullisten piirteiden mukaan Suomen matkailun aluerakenne -tutkimuksen (Leinonen ym. 2007) tulosten perusteella. Tarkasteltaviin kuntiin sovellettiin luokkien toimialoittaisia matkailuliikevaihtoprosentteja, jolloin yksittäisen kunnan matkailun taloudelliset erityispiirteet jäivät huomioitta. Pohjoismaisen mallin yrityskyselyihin viitaten empirian raskaan keräämistavan ovat nostaneet esille muun muassa Kauppila (1999) ja Tahvanainen ym. (2012). Lisäksi on havaittu, että matkailun aluetaloudellisia vaikutuksia koskeviin yrityskyselyihin vastaavat aktiivisesti sellaiset yritykset, joiden liikevaihtoon matkailulla on suuri merkitys (Kauppila 1999). Kun näiden yritysten tiedot yleistetään koko toimialaa koskevaksi, tämä johtaa helposti kyseisen toimialan matkailuliikevaihdon yliarviointiin. Tässä raportissa pyritään vastaamaan sekä empiirisen vaiheen keventämiseen että tulosten ”totuudenmukaisamiseen”.

Aluksi määritellään tutkimusalue, joka on tässä raportissa Rokua Geopark -alue eli Muhoksen, Utajärven ja Vaalan kunnat. Seuraavaksi määritellään matkailutoimialat ottaen huomioon Työ- ja elinkeinoministeriön (2015b) suositukset ja TOL (2008) toimialaluokitus. Tämän jälkeen Tilastokeskuksen (2016c) yritysrekisteristä tilattiin Muhoksen (79 toimipaikkaa), Utajärven (33 toimipaikkaa) ja Vaalan (41 toimipaikkaa) kyseisten toimialojen kokonaisliikevaihto- ja kokonaishenkilöstötiedot (henkilötyövuodet) vuodelta 2014. On huomattava, että yritysrekisterin yksikkötietojen mukaan Muhoksella oli vuoden 2016 helmi-maaliskuussa

matkailutoimialoilla yhteensä 82 toimipaikkaa, Utajärvellä 32 toimipaikkaa ja Vaalassa 46 toimipaikkaa painotuksen ollessa vähittäiskaupassa ja liikenteessä. Yksikkötietojen perusteella suurin osa toimipaikoista oli sekä liikevaihdoltaan että henkilöstömäärältään erittäin pieniä.

Empiria kerättiin Muhokselta, Utajärveltä ja Vaalasta puhelinhaastatteluilla ja toimialaryhmätapaamisen (Rokua Geoparkin yrityksiä) kautta loka-joulukuussa. Lisäksi lähetettiin muutamia sähköposteja, kun yrityksiä ei tavoitettu puhelimitse. Yksi yritys vastasi sähköpostiin. Puhelinhaastatteluilla ja toimialaryhmätapaamisella yritykset/matkailutoimijat (Muhos 27 kpl, Utajärvi 18 kpl, Vaala 15 kpl) haastettiin arvioimaan oman toimintansa kautta kokonaisuudessaan matkailun (= matkailijoiden) merkitystä edustamalleen toimialalle yritystoimipaikan sijaintikunnassa. Tarkasteltavat (pää)toimialat olivat seuraavat: korjaamo- ja huoltamotoinninta, vähittäiskauppa, majoitus- ja ravitsemistoinninta, liikenne sekä virkistys- ja muut palvelut. Päätoimialat jaettiin kontaktointia varten alatoimialoihin. Kontaktointiin valittiin kunkin alatoimialan tärkeimmät yritykset Tilastokeskuksen (2016c) yritysrekisterin yksikkötietoja toimipaikan henkilöstön suuruusluokan, yrityksen kunnassa olevan henkilömäärän ja yrityksen liikevaihdon suuruusluokan sekä paikallisen asiantuntemuksen perusteella (Rokua Geopark -organisaatio; Utajärven kunnan elinkeinotoimi). Toimialaryhmätapaamisessa käytiin läpi keskustelun kuluessa aikaisempia muista kunnista julkaistua tutkimustietoa. Puhelinhaastatteluissa ja toimialaryhmätapaamisissa pohdittiin seuraavaa kysymystä:

Mikä on matkailun (= matkailijoiden) merkitys prosentuaalisesti vuositasolla (vuosi 2014) Muhoksella, Utajärvellä ja Vaalassa toimialan kokonaisliikevaihtoon?

Tässä tutkimusraportissa toimialat jaetaan siis viiteen (pää)toimialaan, jotka puolestaan muodostuvat alatoimialoista (ks. liite I). Esimerkiksi korjaamo- ja huoltamotoinninta pitää sisällään korjaamotoinninnan ja polttoaineiden vähittäiskaupan alatoimialat, kun taas majoitus- ja ravitsemistoinninnan alatoimialat ovat majoitus ja ravitsemus. Päätoimialalle, joka koostuu useammasta kuin yhdestä alatoimialasta, on neljä vaihtoehtoa välittömän matkailutulo- ja -työllisyysprosenttiluvun määrittämiseen alatoimialojen kokonaisliikevaihto- ja -työllisyystiedoista (kuva 4). Kyse on päätoimialan ”lopullisesta” matkailutulo- ja -työllisyysprosentista. Vaihtoehdoissa alatoimialojen liikevaihdon ja työllisyyden suhteet sekä alatoimialojen matkailuliikevaihtoprosentit voivat vaihdella, mikä vaikuttaa päätoimialan välittömän matkailutulon ja -työllisyyden määrittämiseen. Liikevaihto/työllisyys-suhde tarkoittaa tässä yhteydessä sitä, missä suhteessa päätoimialan liikevaihto ja työllisyys kertyvät alatoimialojen liikevaihtoista ja työllisyydestä. Vaihtoehdoissa oletetaan, että matkailu työllistää alatoimialoilla matkailuliikevaihtoprosentin suhteessa.

		Alatoimialojen matkailuliikevaihtoprosentti	
		Matkailuliikevaihtoprosentti sama	Matkailuliikevaihtoprosentti vaihtelee
Alatoimialojen liikevaihto/työllisyys-suhde	Liikevaihto/työllisyys-suhde sama	(1) <i>Päätoimialan välittömällä matkailutulolla ja -työllisyydellä sama prosenttiluku</i>	(3) <i>Päätoimialan välittömällä matkailutulolla ja -työllisyydellä sama prosenttiluku</i>
	Liikevaihto/työllisyys-suhde vaihtelee	(2) <i>Päätoimialan välittömällä matkailutulolla ja -työllisyydellä sama prosenttiluku</i>	(4) <i>Päätoimialan välittömällä matkailutulolla ja -työllisyydellä eri prosenttiluku</i>

Kuva 4. Useammasta alatoimialasta koostuvan päätoimialan välittömän matkailutulo- ja -työllisyysprosenttiluvun määrittäminen (Kauppila 2016a: kuva 5, 2016b: kuva 5, 2016c: kuva 5; Kauppila & Järviluoma 2016: kuva 5).

- (1) Mikäli alatoimialojen liikevaihto ja työllisyys kertyvät samassa suhteessa ja alatoimialoilla matkailun suhteellinen osuus, matkailuliikevaihtoprosentti, on sama, päätoimialalla käytetään välittömän matkailutulon ja -työllisyyden kohdalla yhtä ja samaa prosenttilukua. Kun tällä prosenttiluvulla kerrotaan päätoimialan kokonaisliikevaihto- ja -työllisyydet, lopputuloksena saadaan päätoimialan välitön matkailutulo ja -työllisyys.
- (2) Mikäli alatoimialojen liikevaihto ja työllisyys kertyvät eri suhteessa mutta alatoimialoilla matkailun suhteellinen osuus, matkailuliikevaihtoprosentti, on sama, päätoimialalla käytetään välittömän matkailutulon ja -työllisyyden kohdalla yhtä ja samaa prosenttilukua. Kun tällä prosenttiluvulla kerrotaan päätoimialan kokonaisliikevaihto- ja -työllisyydet, lopputuloksena saadaan päätoimialan välitön matkailutulo ja -työllisyys.
- (3) Mikäli alatoimialojen liikevaihto ja työllisyys kertyvät samassa suhteessa, mutta alatoimialoilla matkailun suhteellinen osuus, matkailuliikevaihtoprosentti, vaihtelee, päätoimialalla käytetään välittömän matkailutulon ja -työllisyyden kohdalla yhtä ja samaa prosenttilukua. Päätoimialan matkailukysyntä pitää kuitenkin laskea niin, että

ensin määritellään kunkin alatoimialan välitön matkailutulo ja -työllisyys erikseen, minkä jälkeen muodostetaan päätoimialalla käytettävä välittömän matkailutulon ja -työllisyyden prosenttiluku. Kun tällä prosenttiluvulla kerrotaan päätoimialan kokonaisliikevaihto- ja -työllisyystiedot, lopputuloksena saadaan päätoimialan välitön matkailutulo ja -työllisyys.

- (4) Mikäli alatoimialojen liikevaihto ja työllisyys kertyvät eri suhteessa ja alatoimialoilla matkailun suhteellinen osuus, matkailuliikevaihtoprosentti, vaihtelee, päätoimialalla käytetään välittömän matkailutulon ja -työllisyyden kohdalla omaa prosenttilukua. Päätoimialan matkailukysyntä pitää kuitenkin laskea niin, että ensin määritellään kunkin alatoimialan välitön matkailutulo ja -työllisyys erikseen, minkä jälkeen muodostetaan päätoimialalla käytettävä välittömän matkailutulon ja -työllisyyden prosenttiluku. Kun näillä prosenttiluvuilla kerrotaan päätoimialan kokonaisliikevaihto- ja -työllisyystiedot, lopputuloksena saadaan päätoimialan välitön matkailutulo ja -työllisyys.

Päätoimialojen pilkkominen tarkoituksenmukaisiksi alatoimialoiksi riippuu käytettävästä päätoimialajasta ja tutkimusalueen toimialarakenteesta. Tutkimusalueella sovelletun toimialarakenteen liikevaihdon ja työllisyyden suhteita on mahdollista tarkastella Tilastokeskuksen yritysrekisteriä vuoden 2014 tietoja hyödyntäen (ks. Tilastokeskus 2016g), Tilastokeskuksen yritysrekisterin yksikkötietoja toimipaikan henkilöstön suuruusluokan, yrityksen kunnassa olevan henkilömäärän ja yrityksen liikevaihdon suuruusluokan mukaan (ks. Tilastokeskus 2016c) sekä yritys kohtaisten liikevaihto- ja henkilöstötietojen perusteella (ks. Asiakastieto.fi 2016). Tässä raportissa päätoimialat ja alatoimialat muodostuvat seuraavasti:

- *Muhos*: korjaamotoiminta ja huoltamotoiminta. Alatoimialat kattoivat 100 prosenttia päätoimialan liikevaihdosta ja työllisyydestä (htv.)
- *Utajärvi*: korjaamotoiminta ja huoltamotoiminta. Alatoimialat kattoivat 100 prosenttia päätoimialan liikevaihdosta ja työllisyydestä (htv.)
- *Vaala*: korjaamotoiminta ja huoltamotoiminta. Toimipaikkoja on vain kaksi. Salassapitovelvollisuuksiin vedoten Tilastokeskus ei ilmoita toimialan liikevaihtoa eikä henkilöstömäärää
- *Muhos*: vähittäiskauppa käsiteltiin yhtenä kokonaisuutena (päivittäistavarakauppa ja erikoisvähittäiskauppa). Alatoimialat kattoivat 100 prosenttia päätoimialan liikevaihdosta ja työllisyydestä (htv.)
- *Utajärvi*: vähittäiskauppa käsiteltiin yhtenä kokonaisuutena (päivittäistavarakauppa ja erikoisvähittäiskauppa). Alatoimialat kattoivat 100 prosenttia päätoimialan liikevaihdosta ja työllisyydestä (htv.)

- *Vaala*: vähittäiskauppa käsiteltiin yhtenä kokonaisuutena (päivittäistavarakauppa ja erikoisvähittäiskauppa). Alatoimialat kattoivat 100 prosenttia päätoimialan liikevaihdosta ja työllisyydestä (htv.)
- *Muhos*: majoitustoiminta ja ravitsemistoiminta. Alatoimialat kattoivat 100 prosenttia päätoimialan liikevaihdosta ja työllisyydestä (htv.)
- *Utajärvi*: majoitustoiminta ja ravitsemistoiminta. Alatoimialat kattoivat 100 prosenttia päätoimialan liikevaihdosta ja työllisyydestä (htv.)
- *Vaala*: majoitustoiminta ja ravitsemistoiminta. Alatoimialat kattoivat 100 prosenttia päätoimialan liikevaihdosta ja työllisyydestä (htv.)
- *Muhos*: liikenne. Linja-autoliikenne ja taksiliikenne. Alatoimialat kattoivat 100 prosenttia päätoimialan liikevaihdosta ja työllisyydestä (htv.)
- *Utajärvi*: liikenne. Linja-autoliikenne ja taksiliikenne. Alatoimialat kattoivat 100 prosenttia päätoimialan liikevaihdosta ja työllisyydestä (htv.)
- *Vaala*: liikenne. Taksiliikenne. Alatoimialat kattoivat 100 prosenttia päätoimialan liikevaihdosta ja työllisyydestä (htv.)
- *Muhos*: virkistys- ja muut palvelut. Kylpylälaitokset, saunat, solariumit yms. palvelut, urheilulaitosten toiminta sekä matkatoimistojen ja matkanjärjestäjien toiminta; va-rauspalvelut. Alatoimialat kattoivat 100 prosenttia päätoimialan liikevaihdosta ja työllisyydestä (htv.)
- *Utajärvi*: virkistys- ja muut palvelut. Toimipaikkoja on vain kaksi. Salassapitovelvollisuuksiin vedoten Tilastokeskus ei ilmoita toimialan liikevaihtoa eikä henkilöstömäärää
- *Vaala*: virkistys- ja muut palvelut. Toimipaikkoja on vain yksi. Salassapitovelvollisuuksiin vedoten Tilastokeskus ei ilmoita toimialan liikevaihtoa eikä henkilöstömäärää

Muhoksen tapauksessa alatoimialat kattoivat päätoimialojen liikevaihdosta 100 prosenttia ja henkilöstömäärästä (htv.) samoin 100 prosenttia. Vastaavat luvut Utajärven ja Vaalan kohdalla olivat liikevaihdossa ja henkilöstömäärässä myös 100 prosenttia. Voidaan puhua toimialakertoimesta (= päätoimialan liikevaihto tai henkilöstömäärä/alatoimialojen yhteenlasketut liikevaihdot tai henkilöstömäärät), jotka olivat Muhoksella, Utajärvellä ja Vaalassa liikevaihdossa sekä henkilöstömäärässä 1,00. Mitä alhaisempi kerroin, sitä täydellisemmin alatoimialojen yhteenlasketut liikevaihdot tai henkilöstömäärät sisältyvät päätoimialan liikevaihtoon ja henkilöstömäärään. Alhainen toimialakerroin on hyvä lähtökohta alatoimialojen kautta määrittyvälle päätoimialan matkailutulo- ja -työllisyysprosentille.

Yleisesti ottaen alatoimialojen edustajien arviot matkailuliikevaihtoprosentista hieman poikkesivat toisistaan. Alatoimialojen matkailuliikevaihtoprosentin määrittämisessä pohdittiinkin

toimipaikan ”painoarvoa” henkilöstön suuruusluokan, yrityksen kunnassa olevan henkilömäärän ja yrityksen liikevaihdon suuruusluokan kautta (ks. Tilastokeskus 2016c). Tässä käytettiin apuna myös yrityskohtaisia liikevaihto- ja henkilöstötietoja (ks. Asiakastieto.fi 2016). Kun alatoimialojen tulokset aggregoitiin päätoimialoille, näin saatiin päätoimialoille lopulliset matkailutulo- ja -työllisyysprosentit. Mikäli alatoimialat eivät kattaneet 100 prosenttia päätoimialan liikevaihdosta tai henkilöstömäärästä, tämä huomioitiin matkailutulo- ja -työllisyysprosenttien määrittämisessä: tarkastelun ulkopuolelle jääneiden alatoimialojen matkailutulo- ja -työllisyysprosentteihin sovellettiin päätoimialan lopullisia prosenttilukuja. Tilastokeskukselta (2016c) tilatut toimialoittaiset (päätoimialat) kokonaisliikevaihto- ja kokonaistyöllisyystiedot kerrotaan empirian kautta muodostetuilla (pää)toimialoittaisilla matkailutulo- ja -työllisyysprosentteilla, jolloin lopputulemana saadaan (pää)toimialoittainen välitön matkailutulo (euroa, alv:ton) ja välitön matkailutyöllisyys (henkilötyövuodet) vuositasona. Yhteen laskemalla toimialoittainen välitön matkailutulo ja välitön matkailutyöllisyys muodostuu välitön kokonaismatkailutulo ja välitön kokonaismatkailutyöllisyys.

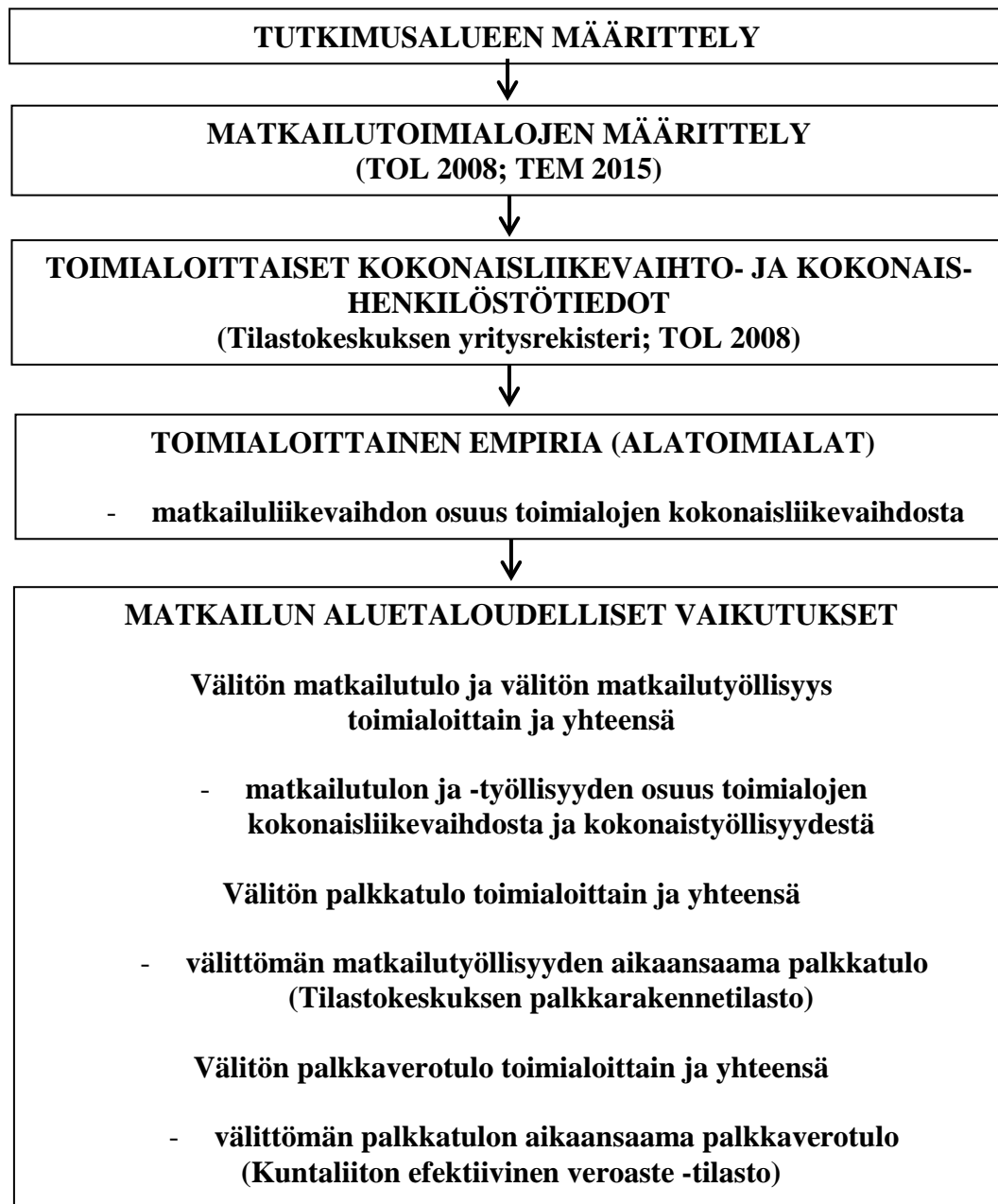
Välitön palkkatulo saadaan Tilastokeskuksen (2016f) palkkarakennetilastojen avulla. TOL (2008) toimialaluokituksen tukeutuen toimialoittaiset keskimääräiset kuukausiansiot laskeaan siten, että jokaisen kunnan tapauksessa kunkin päätoimialan kokoaikaisten palkansaajien kokonaisansio (mediaani) kuukaudessa on alatoimialojen keskiarvo. Jotta alatoimiala otetaan päätoimialan tarkasteluun mukaan, kunnassa täytyy olla Tilastokeskuksen yritysrekisterin 5-numerotasolla mainittujen alatoimialojen yritystoimintaa vuonna 2014 (ks. Tilastokeskus 2016g). Päätoimialan kuukausiansio muodostuu kunnittain seuraavasti:

- *korjaamo- ja huoltamatoiminta* Muhoksella (palkkarakennetilaston toimialat 452 ja 473) Utajärvellä (toimialat 452 ja 473) ja Vaalassa (toimialat 452 ja 473)
- *vähittäiskauppa* Muhoksella (toimialat 471, 472, 475, 476 ja 477) Utajärvellä (toimialat 471, 475, 477 ja 478) ja Vaalassa (toimialat 471, 472, 475 ja 477)
- *majoitus- ja ravitsemistoiminta* Muhoksella (toimialat 553, 559 ja 561), Utajärvellä (toimialat 551, 559, 561 ja 562) ja Vaalassa (toimialat 551, 552, 553, 561 ja 562)
- *liikenne* Muhoksella (toimiala 493), Utajärvellä (toimiala 493) ja Vaalassa (toimiala 493)
- *virkestys- ja muut palvelut* Muhoksella (toimiala 960), Utajärvellä (toimialat 799 ja 960) ja Vaalassa (toimiala 960)

Suluissa olevat alatoimialat kuuluvat raportissa käytettyjen viiden päätoimialan sisälle (ks. liite I). Toimialalta 478 ei ole saatavissa valtakunnantason tietoa kokoaikaisten palkansaajien kokonaisansioista kuukaudessa (ks. Tilastokeskus 2016f). On huomattava, että palkkarakennetilastoissa 3-numerotaso on tarkin saatavissa oleva tieto. Vuoden 2014 toimialoittaiset kokonaiskuukausiansiot kerrotaan 12,5:llä, jotta saadaan toimialan yhden henkilötyövuoden kokonaisvuosiansio lomarahoineen. Edelleen kokonaisvuosiansiot kerrotaan toimialoittaisil-

la henkilötyövuosilla, ja lopputulemana muodostuu toimialoittainen palkkatulo. Laskemalla yhteen toimialoittaiset palkkatulot saadaan välitön kokonaispalkkatulo.

Välitön palkkaverotulo pohjautuu Kuntaliiton (2016) efektiivinen veroaste -tilastoihin, jotka koskevat tarkastelukuntia vuodelta 2014. Toimialoittainen välitön verotulovaikutus saadaan kertomalla välitön palkkatulo Muhoksen, Utajärven ja Vaalan efektiivisellä veroasteella. Kun toimialoittaiset palkkaverotulot laskettiin yhteen, lopputulemana muodostuu välitön kokonaispalkkaverotulo. Vuositason matkailun aluetaloudellisten vaikutusten mittaamismalli käy ilmi kuvasta 5.

Kuva 5. Vuositason matkailun aluetaloudellisten vaikutusten mittaamismalli (Kauppila 2016a: kuva 6, 2016b: kuva 6, 2016c: kuva 6; Kauppila & Järviluoma 2016: kuva 6).

3 MATKAILUN ALUETALOUDELLISET VAIKUTUKSET

3.1 Välitön matkailutulo

Välitön matkailutulo lasketaan kertomalla toimialoittaiset kokonaisliikevaihtotiedot empirian kautta saaduilla päätoimialan matkailutulo prosenttiluvulla. On syytä korostaa, että välitön matkailutulo on arvonlisäveroton.

Vuonna 2014 Muhoksen välitön matkailutulo oli yhteensä miltei 5,5 miljoonaa euroa. Välittömästä matkailutulosta vähittäiskaupasta kertyi kaksi kolmasosaa sekä korjaamo- ja huoltamatoiminnasta neljännes (taulukko 1). Välittömän matkailutulon osuus matkailutoimialojen, päätoimialojen, yhteenlasketusta kokonaisliikevaihdosta oli 10 prosenttia.

Taulukko 1. Toimialoittainen kokonaisliikevaihto (1000 €, alv:ton), matkailutulon osuus (%) ja välitön matkailutulo (1000 €, alv:ton ja %) Muhoksella vuonna 2014.

Toimiala	Kok.lv. (1000 €)	Mtulo (%)	Välitön matkailutulo (1000 €, alv:ton)	Välitön matkailutulo (%)
Korjaamot/huoltamot	5 992	24	1 438	26,3
Vähittäiskauppa	45 253	8	3 620	66,1
Majoitus/ravitsemus	1 249	18	225	4,1
Liikenne	3 235	5	162	3,0
Virk./muut palvelut	189	14	26	0,5
YHTEENSÄ	55 918		5 471	100,0

Vuonna 2014 Utajärven välitön matkailutulo oli yhteensä yli 6,2 miljoonaa euroa. Välittömästä matkailutulosta majoitus- ja ravitsemustoiminnasta kertyi kolme neljäsosaa ja vähittäiskaupasta reilu viidennes (taulukko 2). Välittömän matkailutulon osuus matkailutoimialojen kokonaisliikevaihdosta oli 39 prosenttia.

Taulukko 2. Toimialoittainen kokonaisliikevaihto (1000 €, alv:ton), matkailutulon osuus (%) ja välitön matkailutulo (1000 €, alv:ton ja %) Utajärvellä vuonna 2014.

Toimiala	Kok.lv. (1000 €)	Mtulo (%)	Välitön matkailutulo (1000 €, alv:ton)	Välitön matkailutulo (%)
Korjaamot/huoltamot	1 277	12	153	2,5
Vähittäiskauppa	7 328	18	1 319	21,2
Majoitus/ravitsemus	5 617	84	4 718	75,8
Liikenne	1 562	2	31	0,5
Virk./muut palvelut				
YHTEENSÄ	15 784		6 221	100,0

Vuonna 2014 Vaalan välitön matkailutulo oli yhteensä lähes 6 miljoonaa euroa. Välittömästi matkailutulosta vähittäiskaupasta kertyi neljä viidesosaa sekä majoitus- ja ravitsemistoiminnasta viidennes (taulukko 3). Välittömän matkailutulon osuus matkailutoimialojen kokonaisliikevaihdosta oli 23 prosenttia.

Taulukko 3. Toimialoittainen kokonaisliikevaihto (1000 €, alv:ton), matkailutulon osuus (%) ja välitön matkailutulo (1000 €, alv:ton ja %) Vaalassa vuonna 2014.

Toimiala	Kok.lv. (1000 €)	Mtulo (%)	Välitön matkailutulo (1000 €, alv:ton)	Välitön matkailutulo (%)
Korjaamot/huoltamot				
Vähittäiskauppa	23 781	20	4 756	80,4
Majoitus/ravitsemus	1 642	70	1 149	19,5
Liikenne	732	1	7	0,1
Virk./muut palvelut				
YHTEENSÄ	26 155		5 912	100,0

3.2 Välitön matkailutyöllisyys

Välitön matkailutyöllisyys lasketaan kertomalla toimialoittaiset kokonaishenkilöstömäärätiedot empirian kautta saaduilla päätoimialan matkailutyöllisyysprosenttiluvulla. Henkilöstöllä tarkoitetaan henkilötyövuosia.

Vuonna 2014 Muhoksen välitön matkailutyöllisyys oli yhteensä lähes 19 henkilötyövuotta. Välittömästi matkailutyöllisyydestä vähittäiskaupasta kertyi puolet sekä korjaamo- ja huoltamatoiminnasta neljännes (taulukko 4). Välittömän matkailutyöllisyyden osuus matkailu-

toimialojen, päätoimialojen, yhteenlasketusta kokonaistyöllisyydestä oli yhdeksän prosenttia.

Taulukko 4. Toimialoittainen kokonaishenkilöstö (htv.), matkailutyöllisyyden osuus (%) ja välitön matkailutyöllisyys (htv. ja %) Muhoksella vuonna 2014.

Toimiala	Kok.henk. (htv.)	Mtyöllisyys (%)	Välitön matk.työll. (htv.)	Välitön matk.työll. (%)
Korjaamot/huoltamot	30	16	4,80	25,4
Vähittäiskauppa	120	8	9,60	50,8
Majoitus/ravitsemus	14	18	2,52	13,3
Liikenne	34	5	1,70	9,0
Virk./muut palvelut	2	14	0,28	1,5
YHTEENSÄ	200		18,90	100,0

Edellä ilmoitettiin välitön matkailutulo ja välitön matkailutyöllisyys toimialoittain. Kun välitön matkailutulo jaetaan välittömällä matkailutyöllisyydellä, saadaan yhden välittömän matkailutyöpaikan (henkilötyövuosi) edellyttämä välitön matkailutulo. Vuonna 2014 Muhoksella tarvittiin keskimäärin 289 471 euroa välitöntä matkailutuloa yhtä välitöntä matkailutyöpaikkaa kohti. Toimialoittain tarkasteltuna välitön matkailutulo/välitön matkailutyöllisyys-suhde oli seuraava:

- korjaamo- ja huoltamotoiminta 299 583 euroa/henkilötyövuosi
- vähittäiskauppa 377 083 euroa/henkilötyövuosi
- majoitus- ja ravitsemistoiminta 89 286 euroa/henkilötyövuosi
- liikenne 95 294 euroa/henkilötyövuosi
- virkistys- ja muut palvelut 92 857 euroa/henkilötyövuosi

Vuonna 2014 Utajärven välitön matkailutyöllisyys oli yhteensä yli 32 henkilötyövuotta. Välittömästä matkailutyöllisyydestä majoitus- ja ravitsemistoiminnasta kertyi reilu 80 prosenttia ja vähittäiskaupasta yli 10 prosenttia (taulukko 5). Välittömän matkailutyöllisyyden osuus matkailutoimialojen kokonaistyöllisyydestä oli 37 prosenttia.

Taulukko 5. Toimialoittainen kokonaishenkilöstö (htv.), matkailutyöllisyyden osuus (%) ja välitön matkailutyöllisyys (htv. ja %) Utajärvellä vuonna 2014.

Toimiala	Kok.henk. (htv.)	Mtyöllisyys (%)	Välitön matk.työll. (htv.)	Välitön matk.työll. (%)
Korjaamot/huoltamot	7	7	0,49	1,5
Vähittäiskauppa	26	18	4,68	14,4
Majoitus/ravitsemus	38	71	26,98	83,1
Liikenne	17	2	0,34	1,0
Virk./muut palvelut				
YHTEENSÄ	88		32,49	100,0

Edellä ilmoitettiin välitön matkailutulo ja välitön matkailutyöllisyys toimialoittain. Kun välitön matkailutulo jaetaan välittömällä matkailutyöllisyydellä, saadaan yhden välittömän matkailutyöpaikan (henkilötyövuosi) edellyttämä välitön matkailutulo. Vuonna 2014 Utajärvellä tarvittiin keskimäärin 191 474 euroa välitöntä matkailutuloa yhtä välitöntä matkailutyöpaikkaa kohti. Toimialoittain tarkasteltuna välitön matkailutulo/välitön matkailutyöllisyys-suhde oli seuraava:

- korjaamo- ja huoltamotoiminta 312 245 euroa/henkilötyövuosi
- vähittäiskauppa 281 838 euroa/henkilötyövuosi
- majoitus- ja ravitsemustoiminta 174 870 euroa/henkilötyövuosi
- liikenne 91 176 euroa/henkilötyövuosi

Vuonna 2014 Vaalan välitön matkailutyöllisyys oli yhteensä yli 23 henkilötyövuotta. Välittömästä matkailutyöllisyydestä vähittäiskaupasta kertyi hieman yli puolet sekä majoitus- ja ravitsemustoiminnasta hieman alle puolet (taulukko 6). Välittömän matkailutyöllisyyden osuus matkailutoimialojen kokonaistyöllisyydestä oli 26 prosenttia.

Taulukko 6. Toimialoittainen kokonaishenkilöstö (htv.), matkailutyöllisyyden osuus (%) ja välitön matkailutyöllisyys (htv. ja %) Vaalassa vuonna 2014.

Toimiala	Kok.henk. (htv.)	Mtyöllisyys (%)	Välitön matk.työll. (htv.)	Välitön matk.työll. (%)
Korjaamot/huoltamot				
Vähittäiskauppa	66	20	13,20	56,2
Majoitus/ravitsemus	15	68	10,20	43,4
Liikenne	9	1	0,09	0,4
Virk./muut palvelut				
YHTEENSÄ	90		23,49	100,0

Edellä ilmoitettiin välitön matkailutulo ja välitön matkailutyöllisyys toimialoittain. Kun välitön matkailutulo jaetaan välittömällä matkailutyöllisyydellä, saadaan yhden välittömän matkailutyöpaikan (henkilötyövuosi) edellyttämä välitön matkailutulo. Vuonna 2014 Vaalassa tarvittiin keskimäärin 251 682 euroa välitöntä matkailutuloa yhtä välitöntä matkailutyöpaikkaa kohti. Toimialoittain tarkasteltuna välitön matkailutulo/välitön matkailutyöllisyys-suhde oli seuraava:

- vähittäiskauppa 360 303 euroa/henkilötyövuosi
- majoitus- ja ravitsemistoiminta 112 647 euroa/henkilötyövuosi
- liikenne 77 778 euroa/henkilötyövuosi

Sekä Muhoksella että Vaalassa yhtä välitöntä matkailutyöpaikkaa (henkilötyövuosi) kohti vaadittava välitön matkailutulo on suuri verrattuna Kalajoen, Kuusamon, Oulun ja Pudasjärven (Kauppila 2016e), Sotkamon (Kauppila 2016f) sekä Hyrynsalmen ja Puolangan (Kauppila 2016d) tuloksiin. Tämä johtuu siitä, että Muhoksella ja Vaalassa vähittäiskaupalla on merkittävä rooli matkailun talousvaikutuksissa. Muhoksella korkeaa välitön matkailutulo/välitön matkailutyöllisyys-suhdetta edesauttaa korjaamo- ja huoltamotoiminnan suuri suhteellinen osuus matkailun aluetaloudellisista vaikutuksista. Lisäksi molemmissa kunnissa virkistys- ja muiden palveluiden merkitys on erittäin vähäinen. Vähittäiskaupassa sekä korjaamo- ja huoltamotoiminnassa tarvitaan paljon matkailutuloa työpaikkaa kohti, koska kyse on pitkälti itsepalvelutoiminnasta. Virkistys- ja muut palvelut puolestaan viittaavat useimmiten henkilökohtaiseen palveluun, jolloin välitön matkailutulo/välitön matkailutyöllisyys-suhde on alhainen.

3.3 Välitön palkkatulo

Välitön palkkatulo lasketaan kertomalla välitön matkailutyöllisyys toimialoittaisilla kuukausittaisilla kokonaisansioilla (mediaani). Yleisesti ottaen palkkatulon toimialoittainen jakautuminen verrattuna työllisyyteen vaihtelee hieman. Tämä johtuu siitä, että kokonaisansiot ovat toimialakohtaisia eivätkä siten yhtä suuria.

Vuonna 2014 Muhoksen välitön palkkatulo oli yhteensä yli 580 000 euroa. Välittömästä palkkatulosta vähittäiskaupasta kertyi puolet sekä korjaamo- ja huoltamotoiminnasta neljännes (taulukko 7).

Taulukko 7. Toimialoittainen välitön matkailutyöllisyys (htv.), toimialoittaiset kokoaikaisten palkansaajien kokonaisansiot (mediaani, euroa/kk) ja välittömät palkkatulot (euroa ja %) Muhoksella vuonna 2014.

Toimiala	Välitön matk.työll. (htv.)	Kokonais- ansiot (euroa/kk)	Palkkatulot (euroa)	Palkkatulot (%)
Korjaamot/huoltamot	4,80	2 464	147 840	25,4
Vähittäiskauppa	9,60	2 426	291 120	50,1
Majoitus/ravitsemus	2,52	2 365	74 498	12,8
Liikenne	1,70	2 867	60 924	10,5
Virk./muut palvelut	0,28	2 076	7 266	1,2
YHTEENSÄ	18,90		581 648	100,0

Vuonna 2014 Utajärven välitön palkkatulo oli yhteensä lähes 960 000 euroa. Välittömästä palkkatulosta majoitus- ja ravitsemistoiminnasta kertyi yli 80 prosenttia ja vähittäiskaupasta reilu 10 prosenttia (taulukko 8).

Taulukko 8. Toimialoittainen välitön matkailutyöllisyys (htv.), toimialoittaiset kokoaikaisten palkansaajien kokonaisansiot (mediaani, euroa/kk) ja välittömät palkkatulot (euroa ja %) Utajärvellä vuonna 2014.

Toimiala	Välitön matk.työll. (htv.)	Kokonais- ansiot (euroa/kk)	Palkkatulot (euroa)	Palkkatulot (%)
Korjaamot/huoltamot	0,49	2 464	15 092	1,6
Vähittäiskauppa	4,68	2 389	139 757	14,5
Majoitus/ravitsemus	26,98	2 348	791 863	82,6
Liikenne	0,34	2 867	12 185	1,3
Virk./muut palvelut				
YHTEENSÄ	32,49		958 897	100,0

Vuonna 2014 Vaalan välitön palkkatulo oli yhteensä miltei 700 000 euroa. Välittömästä palkkatulosta vähittäiskaupasta kertyi lähes 60 prosenttia sekä majoitus- ja ravitsemistoiminnasta yli 40 prosenttia (taulukko 9).

Taulukko 9. Toimialoittainen välitön matkailutyöllisyys (htv.), toimialoittaiset kokoaikaisten palkansaajien kokonaisansiot (mediaani, euroa/kk) ja välittömät palkkatulot (euroa ja %) Vaalassa vuonna 2014.

Toimiala	Välitön matk.työll. (htv.)	Kokonais- ansiot (euroa/kk)	Palkkatulot (euroa)	Palkkatulot (%)
Korjaamot/huoltamot				
Vähittäiskauppa	13,20	2 447	403 755	58,4
Majoitus/ravitsemus	10,20	2 229	284 198	41,1
Liikenne	0,09	2 867	3 225	0,5
Virk./muut palvelut				
YHTEENSÄ	23,49		691 178	100,0

3.4 Välitön palkkaverotulo

Välitön palkkaverotulo lasketaan kertomalla toimialoittainen välitön palkkatulo kunnan efektiivisellä veroasteella. Vuonna 2014 Muhoksen nimellinen veroaste oli 20,00 prosenttia mutta efektiivinen 14,37 prosenttia. Utajärvellä vastaavat luvut olivat 19,50 ja 12,64 prosenttia ja Vaalassa 21,50 ja 14,32 prosenttia (Kuntaliitto 2016). On luonnollista, että eniten palkkatuloa kartuttavat toimialat aikaansaavat huomattavimmat palkkaverotulot, koska näiden toimialojen palkkatulot ovat suurimmat verrattuna muihin toimialoihin – palkkaverotulo kertyy palkkatulon suhteessa.

Vuonna 2014 Muhoksen välitön palkkaverotulo oli yhteensä yli 80 000 euroa. Välittömästä palkkaverotulosta vähittäiskaupasta kertyi puolet sekä korjaamo- ja huoltamotoiminnasta neljännes (taulukko 10).

Taulukko 10. Toimialoittaiset välittömät palkkatulot (euroa), kunnan efektiivinen veroaste (%) ja välittömät palkkaverotulot (euroa ja %) Muhoksella vuonna 2014.

Toimiala	Palkkatulot (euroa)	Efektiivinen veroaste (%)	Palkka- verotulot (euroa)	Palkka- verotulot (%)
Korjaamot/huoltamot	147 840	14,37	21 245	25,4
Vähittäiskauppa	291 120	14,37	41 834	50,1
Majoitus/ravitsemus	74 498	14,37	10 705	12,8
Liikenne	60 924	14,37	8 755	10,5
Virk./muut palvelut	7 266	14,37	1 044	1,2
YHTEENSÄ	581 648		83 583	100,0

Vuonna 2014 Utajärven välitön palkkaverotulo oli yhteensä reilu 120 000 euroa. Välittömästi palkkaverotulosta majoitus- ja ravitsemistoiminnasta kertyi yli 80 prosenttia ja vähittäiskaupasta reilu 10 prosenttia (taulukko 11).

Taulukko 11. Toimialoittaiset välittömät palkkatulot (euroa), kunnan efektiivinen veroaste (%) ja välittömät palkkaverotulot (euroa ja %) Utajärvellä vuonna 2014.

Toimiala	Palkkatulot (euroa)	Efektiivinen veroaste (%)	Palkka-verotulot (euroa)	Palkka-verotulot (%)
Korjaamot/huoltamot	15 092	12,64	1 908	1,6
Vähittäiskauppa	139 757	12,64	17 665	14,5
Majoitus/ravitsemus	791 863	12,64	100 091	82,6
Liikenne	12 185	12,64	1 540	1,3
Virk./muut palvelut				
YHTEENSÄ	958 897		121 204	100,0

Vuonna 2014 Vaalan välitön palkkaverotulo oli yhteensä miltei 100 000 euroa. Välittömästi palkkaverotulosta vähittäiskaupasta kertyi lähes 60 prosenttia sekä majoitus- ja ravitsemistoiminnasta yli 40 prosenttia (taulukko 12).

Taulukko 12. Toimialoittaiset välittömät palkkatulot (euroa), kunnan efektiivinen veroaste (%) ja välittömät palkkaverotulot (euroa ja %) Vaalassa vuonna 2014.

Toimiala	Palkkatulot (euroa)	Efektiivinen veroaste (%)	Palkka-verotulot (euroa)	Palkka-verotulot (%)
Korjaamot/huoltamot				
Vähittäiskauppa	403 755	14,32	57 818	58,4
Majoitus/ravitsemus	284 198	14,32	40 697	41,1
Liikenne	3 225	14,32	462	0,5
Virk./muut palvelut				
YHTEENSÄ	691 178		98 977	100,0

3.5 Matkailun kerrannais- ja kokonaisvaikutukset

Tässä tutkimusraportissa keskitytään matkailun välittömiin vaikutuksiin, jolloin kerrannaisvaikutukset eli välilliset ja johdetut vaikutukset jäävät vähemmälle huomiolle. Kerrannaisvaikutukset syntyvät, kun välittömästi matkailusta hyötyvät yritykset hankkivat (välilliset vaikutukset) ja matkailun ansiosta työllistyneet (johdetut vaikutukset) ostavat tavaroita ja palveluita aluetaloudesta. Nämä hankinta- ja ostoketjut voivat olla pituudeltaan useita kierroksia. Kyse on siis siitä, kuinka matkailijoiden käyttämä raha kiertää aluetaloudessa aikaansaaden tulo- ja työllisyysvaikutuksia. Osa välittömistä, välillisistä ja johdetuista vaikutuksista

suuntautuu kuitenkin alueelta ulos, mikä merkitsee vuotoja aluetaloudesta. Vuotoja tapahtuu työntekijöiden ostojen ja palkkojen mukana, jolloin ne vähentävät myös alueen verotuloja. Toisaalta osa yritysten tavaroiden ja palveluiden hankinnasta kohdistuu alueen ulkopuolelle. Kerrannaisvaikutukset ilmaistaan tulo- ja työllisyyskertoimilla.

Kerroin muodostuu seuraavasti:

välittömät (p) + välilliset (s) + johdetut (s) vaikutukset

Kerroin = -----

välittömät (p) vaikutukset

Matkailutulokerroin-käsitettä soveltaen kyseessä on niin sanottu ortodoksinen kerroin: välittömät vaikutukset ovat primaarisia vaikutuksia (p), kun välilliset ja johdetut vaikutukset ovat sekundaarisia vaikutuksia (s) (ks. Archer 1976: 71; Mathieson & Wall 1987: 64–68; Vuoristo & Arajärvi 1990: 173–174). Laskutoimituksen lopputuloksena saadulla kertoimella kerrotaan välittömät tulo- ja työllisyysvaikutukset, jotta matkailun kokonaistulo- ja kokonaistyöllisyysvaikutukset selviävät. Kerrannaisvaikutuksiin vaikuttavat sekä maantieteelliset että yksilölliset tekijät, joita on tarkasteltu yksityiskohtaisesti toisaalla (esim. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016).

Paikallistasolla matkailun positiivisiin kerrannaisvaikutuksiin voidaan vaikuttaa suosimalla paikallisia tuotteita, mikä koskee niin yrityksiä, kotitalouksia kuin matkailijoita. Yritysten näkökulmasta tämä edellyttää paikallisia hankintaverkostoja. Niitä syntyy vain tuntemalla paikallisten yritysten tuotteita ja paikallisia tuottajia. Lisäksi yritykset voivat edesauttaa kerrannaisvaikutuksia palkkaamalla paikallisia työntekijöitä. Kaikkiaan myönteisten kerrannaisvaikutusten avainsana on paikallisuus.

Matkailun kerrannaisvaikutusten suuruutta paikallistasolla on arvioitu tutkimuskirjallisuuden ja tilastotiedon avulla (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016). Empiirisesti Sotkamon kohdalla on päädytty vuonna 2000 tulokertoimen osalta lukuun 1,39 ja työllisyyskertoimen tapauksessa lukuun 1,14 (Juntheikki 2002). Vastaavasti Kuusamossa vuonna 2003 empiirisesti laskettu tulokerroin oli 1,26 ja työllisyyskerroin 1,21 (Juntheikki & Korhonen 2005). Laajaan kirjallisuuskatsaukseen viitaten Oulun (Kauppila 2016b) kohdalla on käytetty tulokerrointa 1,35 ja työllisyyskerrointa 1,25, kun Pudasjärven (Kauppila 2016c) tapauksessa on sovellettu tulokerrointa 1,2 ja työllisyyskerrointa 1,15. Kalajoella (Kauppila 2016e) on puolestaan päädytty laajaan kirjallisuuskatsaukseen vedoten tulokertoimeen 1,25 ja työllisyyskertoimeen 1,2. Empiirisesti Hyrynsalmella on vuonna 2000 todettu tulokertoimeksi 1,16 ja työllisyyskertoimeksi 1,07, kun kyseisenä vuonna empiirisesti Puolangalla tulokertoimeksi muodostui 1,14 ja työllisyyskertoimeksi 1,06 (Juntheikki 2002).

Tämä tutkimusraportti käsittelee Muhosta, Utajärveä ja Vaalaa. Isolan (2011) tutkimusraportin mukaan empiirisesti lasketut Rokua Geopark -alueen kuntien tulo- ja työllisyyskerroimet muodostuivat vuonna 2009 seuraavaksi: Muhoksen tulokerroin 1,23 ja työllisyyskerroin 1,18, Utajärven vastaavat 1,20 ja 1,12 sekä Vaalan 1,19 ja 1,07. Vuonna 2000 Vaalan tulokertoimeksi on laskettu empiirisesti 1,13 ja työllisyyskertoimeksi 1,05 (Juntheikki 2002). Kaikkiaan Isolan määrittämät Muhoksen, Utajärven ja Vaalan tulokertoimet sekä Muhoksen työllisyyskerroin tuntuvat kirjallisuuskatsaukseen (Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016) viitaten kohtalaisen suurilta. Tässä tutkimusraportissa Vaalan tapauksessa sovelletaan mainittujen kahden tutkimuksen keskiarvoja eli tulokerrointa 1,16 ja työllisyyskerrointa 1,06.

Vuonna 2014 Muhoksen kokonaismatkailutulo oli 6,7 miljoonaa euroa, Utajärven 7,5 miljoonaa euroa ja Vaalan 6,9 miljoonaa euroa (taulukko 13). Tällöin matkailun kerrannaisvaikutukset olisivat Muhoksella matkailutulon osalta 1 258 000 euroa, Utajärvellä 1 244 000 euroa ja Vaalassa 946 000 euroa. Matkailun suhteellinen osuus aluetalouden elinkeinoelämän kokonaisliikevaihdosta oli Muhoksella neljä prosenttia, Utajärvellä seitsemän prosenttia ja Vaalassa yhdeksän prosenttia. Kaikkiaan Rokua Geopark -alueella matkailun suhteellinen osuus elinkeinoelämän kokonaisliikevaihdosta oli kuusi prosenttia. Suhteellisella osuudella tarkoitetaan matkailun osuutta kyseisen kunnan Tilastokeskuksen (2016d) yritysrekisterin yritysten ja toimipaikkojen kokonaisliikevaihdosta ja kokonaistyöllisyydestä, mikä ilmaisee elinkeinon ”tärkeyttä” aluetaloudelle.

Taulukko 13. Välitön matkailutulo (1000 €, alv:ton), tulokerroin, kokonaismatkailutulo (1000 €) ja kokonaismatkailutulon osuus (%) aluetalouden kokonaisliikevaihdosta Muhoksella, Utajärvellä, Vaalassa ja Rokua Geopark -alueella vuonna 2014.

Kunta	Välitön matkailutulo (1000€, alv:ton)	Tulo-kerroin	Kokonaismatkailutulo (1000 €)	Osuus (%) aluetalouden kokonaisliikevaihdosta
Muhos	5 471	1,23	6 729	4
Utajärvi	6 221	1,20	7 465	7
Vaala	5 912	1,16	6 858	9
Rokua Geopark	17 604		21 052	6

Vuonna 2014 Muhoksen kokonaismatkailutyöllisyys oli 22 henkilötyövuotta, Utajärven 36 henkilötyövuotta ja Vaalan 25 henkilötyövuotta (taulukko 14). Tällöin matkailun kerrannaisvaikutukset olisivat Muhoksella matkailutyöllisyyden osalta 3,40 henkilötyövuotta, Utajärvellä 3,90 henkilötyövuotta ja Vaalassa 1,41 henkilötyövuotta. Matkailun suhteellinen osuus aluetalouden elinkeinoelämän kokonaistyöllisyydestä oli Muhoksella kaksi prosenttia, Utajärvellä seitsemän prosenttia ja Vaalassa kuusi prosenttia. Kaikkiaan Rokua Geopark -alueella matkailun suhteellinen osuus elinkeinoelämän kokonaistyöllisyydestä oli neljä prosenttia.

Taulukko 14. Välitön matkailutyöllisyys (htv.), työllisyyskerroin, kokonaismatkailutyöllisyys (htv.) ja kokonaismatkailutyöllisyyden osuus (%) aluetalouden kokonaistyöllisyydestä Muhoksella, Utajärvellä, Vaalassa ja Rokua Geopark -alueella vuonna 2014.

Kunta	Välitön matkailutyöllisyys (htv.)	Työllisyyskerroin	Kokonaismatkailutyöllisyys (htv.)	Osuus (%) aluetalouden kokonaistyöllisyydestä
Muhos	18,90	1,18	22,30	2
Utajärvi	32,49	1,12	36,39	7
Vaala	23,49	1,06	24,90	6
Rokua Geopark	74,88		83,59	4

Mikäli työllisyyden kerrannaisvaikutusten palkkatulo laskettaisiin Pohjois-Pohjanmaan vuoden 2014 kokoajaisten palkansaajien kaikkien toimialojen keskimääräisellä kokonaisansiolla (mediaani) kuukaudessa (2 877 euroa/kk) (ks. Tilastokeskus 2016d), se olisi Muhoksella 122 273 euroa ja edelleen tästä vuoden 2014 efektiivisen veroasteen (ks. Kuntaliitto 2016) kautta muodostettu palkkaverotulo (kunnallisverotulo) 17 571 euroa. Vastaavasti Utajärvellä luvut olisivat 140 254 euroa ja 17 728 euroa sekä Vaalassa 50 707 euroa ja 7 261 euroa. Vaalankin kohdalla sovelletaan Pohjois-Pohjanmaan lukuja, sillä kunta siirtyi Kainuusta Pohjois-Pohjanmaan maakuntaan 1.1.2016. Näin ollen jatkossa toteutettava seuranta on myös Vaalan osalta vertailukelpoinen tämän tutkimusraportin tulosten kanssa. Vuonna 2014 matkailun aikaansaama kokonaispalkkatulo olisi Muhoksella 703 921 euroa ja kokonaispalkkaverotulo 101 154 euroa, kun Utajärvellä ne olisivat 1 099 151 euroa ja 138 932 euroa sekä Vaalassa 741 885 euroa ja 106 238 euroa. Kaikkiaan Rokua Geopark -alueella kokonaispalkkatuloa kertyisi 2 544 957 euroa ja kokonaispalkkaverotuloa 346 324 euroa.

On syytä muistuttaa, että kokonaistyöllisyydessä – ja edelleen palkkatulossa ja palkkaverotulossa – on mukana myös vuodot eli ne henkilötyövuodet, jotka kertyvät kunnan ulkopuolella kirjoilla olevista henkilöistä. Edellä mainitut lukuarvot ilmoittavat siis matkailun aikaansaamat aluetaloudelliset vaikutukset, mutta kaikki näistä vaikutuksista ei välttämättä kohdistu tarkastelukunnissa kirjoilla oleviin henkilöihin. Esimerkiksi vuonna 2000 työllisyysvuoto oli Sotkamossa noin 10 prosenttia ja palkkaverotulovuoto noin seitsemän prosenttia (Juntheikki 2002), kun vuonna 2003 työllisyysvuoto oli Kuusamossa noin kahdeksan prosenttia ja palkkaverotulovuoto noin 16 prosenttia (Juntheikki & Korhonen 2005). Vuodot laskettiin välittömästä työllisyydestä ja välittömästä palkkaverotulosta.

4 YHTEENVETO JA POHDINTA

4.1 Keskeiset tulokset

Tutkimusraportin tarkoituksena oli selvittää Rokua Geopark -alueen matkailun aluetaloudellisia vaikutuksia CoReFor-hankkeessa kehitetyllä menetelmällä (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016). Tutkimusraportille asetettiin kaksi tavoitetta.

1. *Selvittää välitön matkailutulo (euroa, alv:ton), välitön matkailutyöllisyys (htv.), välitön palkkatulo ja välitön palkkaverotulo toimialoittain (korjaamo- ja huoltamotoiminta, vähittäiskauppa, majoitus- ja ravitsemistoiminta, liikenne sekä virkistys- ja muut palvelut) Rokua Geopark -alueella (Muhoksella, Utajärvellä ja Vaalassa) vuonna 2014.*

CoReFor-hankkeessa kehitetyssä matkailun aluetaloudellisten vaikutusten mittaamisessa painotus on tulomenetelmässä, eli raportissa lähestyttiin matkailun talousvaikutuksia yritystoiminnan näkökulmasta. Menetelmässä kevennettiin empiirisen aineiston hankintaa kentältä. Aikaisempiin menetelmiin (postikyselyt, sähköpostikyselyt, puhelinhaastattelut) verrattuna mittaamismallissa lähestyttiin yrityksiä myös toimialaryhmätapaamisen kautta ja tukeuduttiin huomattavassa määrin olemassa olevaan tilastoaineistoon, jonka tuottamisesta ja päivittämisestä vastaavat viranomaiset (Tilastokeskus, Kuntaliitto). Toimijat, yritykset, arvioivat oman toimintansa kautta kokonaisuudessaan matkailun (= matkailijoiden) merkitystä edustamalleen toimialalle yritystoimipaikan sijaintikunnassa. Arvioinnin helpottamiseksi päätoimialat jaettiin pienempiin kokonaisuuksiin eli alatoimialoihin, jotka käsiteltiin omina kokonaisuuksinaan. Lopuksi alatoimialojen tulokset yhdistettiin koskemaan koko päätoimialaa. Empirian kautta tuotetut parametrit ja tilastotiedon hyödyntäminen mahdollistavat talousvaikutusten kehityksen seurannan systemaattisella, helposti toteutettavalla, dynaamisella ja kustannustehokkaalla seurantamallilla.

Käytännössä vuositasoon matkailun välittömät tulo- ja välittömät työllisyysvaikutukset laskettiin siten, että Tilastokeskukselta (2016c) tilatut, TOL (2008) toimialaluokituksen mukaiset Muhoksen, Utajärven ja Vaalan kokonaisliikemvaihto- ja kokonaishenkilöstötiedot kerrottiin empirian kautta saaduilla matkailutulo- ja -työllisyysprosentteilla. Kun toimialoittaiset tiedot summattiin, lopputulema oli matkailun välitön kokonaismatkailutulo ja välitön kokonaismatkailutyöllisyys. Edelleen välitön, toimialoittainen matkailutyöllisyys kerrottiin yhtä henkilövuotta koskevilla toimialoittaisilla koko-aikaisten palkansaajien kokonaisansioilla (medi-aani). Tämä tieto saatiin Tilastokeskuksen (2016f) palkkarakennetilastojen kautta. Toimialoittaisten tietojen yhteen laskeminen tuotti välittömät kokonaispalkkatulot. Toimialoittai-

nen palkkaverotulovaikutus puolestaan saatiin kertomalla toimialoittaiset palkkatulot Kuntaliiton (2016) efektiivinen veroaste -tilastojen tiedoilla. Kun toimialoittaiset luvut summattiin, lopputuloksena saatiin välittömät kokonaispalkkaverotulot.

Muhoksen matkailutalouden tunnusluvut vuonna 2014 ilmoitetaan taulukossa 15. Välitön matkailutulo ja -työllisyys kohdistuvat ennen muuta vähittäiskauppaan sekä korjaamo- ja huoltamotoimintaan. Matkailun roolia aluetaloudessa kuvaa matkailuelinkeinon suhteellinen osuus alueen koko yritystoiminnasta. Vuonna 2014 välittömän matkailutulon (5 471 000 euroa) osuus Tilastokeskuksen yritysrekisterin mukaisesta Muhoksen koko yritystoiminnan liikevaihdosta oli kolme prosenttia ja välittömän matkailutyöllisyyden (18,90 htv.) osuus koko yritystoiminnan henkilötyövuosista yksi prosentti (ks. Tilastokeskus 2016d). Mikäli otetaan huomioon myös matkailun kerrannaisvaikutukset, vuonna 2014 kokonaismatkailutulon (6 729 330 euroa) osuus Tilastokeskuksen yritysrekisterin mukaisesta Muhoksen koko yritystoiminnan liikevaihdosta olisi neljä prosenttia ja kokonaismatkailutyöllisyysvaikutusten (22,30 htv.) osuus koko yritystoiminnan henkilötyövuosista kaksi prosenttia (ks. Tilastokeskus 2016d). Muhoksella tarvitaan hieman alle 290 000 euroa välitöntä matkailutuloa yhtä välitöntä matkailutyöpaikkaa (henkilötyövuotta) kohti.

Taulukko 15. Muhoksen matkailutalouden tunnusluvut vuonna 2014.

Toimiala	Välitön matkailutulo		Välitön matkailutyöllisyys	
	1000 € (alv:ton)	%	Htv.	%
Korjaamot/huoltamot	1 438	26,3	4,80	25,4
Vähittäiskauppa	3 620	66,1	9,60	50,8
Majoitus/ravitseminen	225	4,1	2,52	13,3
Liikenne	162	3,0	1,70	9,0
Virk./muut palvelut	26	0,5	0,28	1,5
YHTEENSÄ	5 471	100,0	18,90	100,0

Kokonaismatkailutulo (alv:ton, kerroin 1,23): **6 729 330 euroa**

Kokonaismatkailutyöllisyys (kerroin 1,18): **22,30 henkilötyövuotta**

Välittömän matkailutulon osuus koko yritystoiminnan liikevaihdosta: **3 prosenttia**

Välittömän matkailutyöllisyyden osuus koko yritystoiminnan työllisyydestä: **1 prosentti**

Kokonaismatkailutulon osuus koko yritystoiminnan liikevaihdosta: **4 prosenttia**

Kokonaismatkailutyöllisyyden osuus koko yritystoiminnan työllisyydestä: **2 prosenttia**

Välitön matkailutulo (alv:ton)/välitön matkailutyöllisyys: **289 471 euroa/htv.**

Välitön palkkatulo: **581 648 euroa**

Välitön palkkaverotulo: **83 583 euroa**

Kokonaispalkkatulo: **703 921 euroa**

Kokonaispalkkaverotulo: **101 154 euroa**

Utajärven matkailutalouden tunnusluvut vuonna 2014 ilmoitetaan taulukossa 16. Välitön matkailutulo ja -työllisyys kohdistuvat pitkälti majoitus- ja ravitsemistoimintaan. Matkailun roolia aluetaloudessa kuvaa matkailuelinkeinon suhteellinen osuus alueen koko yritystoiminnasta. Vuonna 2014 välittömän matkailutulon (6 221 000 euroa) osuus Tilastokeskuksen yritysrekisterin mukaisesta Utajärven koko yritystoiminnan liikevaihdosta oli kuusi prosenttia ja välittömän matkailutyöllisyyden (32,49 htv.) osuus koko yritystoiminnan henkilötyövuosista samoin kuusi prosenttia (ks. Tilastokeskus 2016d). Mikäli otetaan huomioon myös matkailun kerrannaisvaikutukset, vuonna 2014 kokonaismatkailutulon (7 465 200 euroa) osuus Tilastokeskuksen yritysrekisterin mukaisesta Utajärven koko yritystoiminnan liikevaihdosta olisi seitsemän prosenttia ja kokonaismatkailutyöllisyysvaikutusten (36,39 htv.) osuus koko yritystoiminnan henkilötyövuosista myös seitsemän prosenttia (ks. Tilastokeskus 2016d). Utajärvellä tarvitaan noin 190 000 euroa välitöntä matkailutuloa yhtä välitöntä matkailutyöpaikkaa (henkilötyövuotta) kohti.

Taulukko 16. Utajärven matkailutalouden tunnusluvut vuonna 2014.

Toimiala	Välitön matkailutulo		Välitön matkailutyöllisyys	
	1000 € (alv:ton)	%	Htv.	%
Korjaamot/huoltamot	153	2,5	0,49	1,5
Vähittäiskauppa	1 319	21,2	4,68	14,4
Majoitus/ravitseminen	4 718	75,8	26,98	83,1
Liikenne	31	0,5	0,34	1,0
Virk./muut palvelut				
YHTEENSÄ	6 221	100,0	32,49	100,0

Kokonaismatkailutulo (alv:ton, kerroin 1,20): **7 465 200 euroa**

Kokonaismatkailutyöllisyys (kerroin 1,12): **36,39 henkilötyövuotta**

Välittömän matkailutulon osuus koko yritystoiminnan liikevaihdosta: **6 prosenttia**

Välittömän matkailutyöllisyyden osuus koko yritystoiminnan työllisyydestä: **6 prosenttia**

Kokonaismatkailutulon osuus koko yritystoiminnan liikevaihdosta: **7 prosenttia**

Kokonaismatkailutyöllisyyden osuus koko yritystoiminnan työllisyydestä: **7 prosenttia**

Välitön matkailutulo (alv:ton)/välitön matkailutyöllisyys: **191 474 euroa/htv.**

Välitön palkkatulo: **958 897 euroa**

Välitön palkkaverotulo: **121 204 euroa**

Kokonaispalkkatulo: **1 099 151 euroa**

Kokonaispalkkaverotulo: **138 932 euroa**

Vaalan matkailutalouden tunnusluvut vuonna 2014 ilmoitetaan taulukossa 17. Välitön matkailutulo ja -työllisyys jakautuvat kahdelle toimialalle: vähittäiskauppaan sekä majoitus- ja ravitsemistoimintaan. Matkailun roolia aluetaloudessa kuvaa matkailuelinkeinon suhteellinen osuus alueen koko yritystoiminnasta. Vuonna 2014 välittömän matkailutulon (5 912 000 euroa) osuus Tilastokeskuksen yritysrekisterin mukaisesta Vaalan koko yritystoiminnan liikevaihdosta oli kahdeksan prosenttia ja välittömän matkailutyöllisyyden (23,49 htv.) osuus koko yritystoiminnan henkilötyövuosista kuusi prosenttia (ks. Tilastokeskus 2016d). Mikäli otetaan huomioon myös matkailun kerrannaisvaikutukset, vuonna 2014 kokonaismatkailutulon (6 857 920 euroa) osuus Tilastokeskuksen yritysrekisterin mukaisesta Vaalan koko yritystoiminnan liikevaihdosta olisi yhdeksän prosenttia ja kokonaismatkailutyöllisyysvaikutusten (24,90 htv.) osuus koko yritystoiminnan henkilötyövuosista kuusi prosenttia (ks. Tilastokeskus 2016d). Vaalassa tarvitaan hieman yli 250 000 euroa välitöntä matkailutuloa yhtä välitöntä matkailutyöpaikkaa (henkilötyövuotta) kohti.

Taulukko 17. Vaalan matkailutalouden tunnusluvut vuonna 2014.

Toimiala	Välitön matkailutulo		Välitön matkailutyöllisyys	
	1000 € (alv:ton)	%	Htv.	%
Korjaamot/huoltamot				
Vähittäiskauppa	4 756	80,4	13,20	56,2
Majoitus/ravitseminen	1 149	19,5	10,20	43,4
Liikenne	7	0,1	0,09	0,4
Virk./muut palvelut				
YHTEENSÄ	5 912	100,0	23,49	100,0

Kokonaismatkailutulo (alv:ton, kerroin 1,16): **6 857 920 euroa**

Kokonaismatkailutyöllisyys (kerroin 1,06): **24,90 henkilötyövuotta**

Välittömän matkailutulon osuus koko yritystoiminnan liikevaihdosta: **8 prosenttia**

Välittömän matkailutyöllisyyden osuus koko yritystoiminnan työllisyydestä: **6 prosenttia**

Kokonaismatkailutulon osuus koko yritystoiminnan liikevaihdosta: **9 prosenttia**

Kokonaismatkailutyöllisyyden osuus koko yritystoiminnan työllisyydestä: **6 prosenttia**

Välitön matkailutulo (alv:ton)/välitön matkailutyöllisyys: **251 682 euroa/htv.**

Välitön palkkatulo: **691 178 euroa**

Välitön palkkaverotulo: **98 977 euroa**

Kokonaispalkkatulo: **741 885 euroa**

Kokonaispalkkaverotulo: **106 238 euroa**

On korostettava, että kaikkien kuntien matkailutyöllisyydessä ei ole otettu huomioon mahdollisia vuotoja henkilötyövuosien, palkkatulon ja palkkaverotulon osalta. Edellä mainitut lukuarvot ilmoittavat Muhoksen, Utajärven ja Vaalan matkailun aikaansaamat aluetaloudelliset vaikutukset, mutta kaikki näistä vaikutuksista ei välttämättä kohdistu näissä kunnissa kirjoilla oleviin henkilöihin. Esimerkiksi vuonna 2000 työllisyysvuoto oli Sotkamossa noin 10 prosenttia ja palkkaverotulovuoto noin seitsemän prosenttia (Juntheikki 2002), kun vuonna 2003 työllisyysvuoto oli Kuusamossa noin kahdeksan prosenttia ja palkkaverotulovuoto noin 16 prosenttia (Juntheikki & Korhonen 2005). Vuodot laskettiin välittömästä työllisyydestä ja välittömästä palkkaverotulosta.

Rokua Geopark -alueen matkailutalouden tunnusluvut vuonna 2014 on kerätty taulukkoon 18. Ne on muodostettu laskemalla yhteen Muhoksen, Utajärven ja Vaalan matkailutaloudsluvut. Välitön matkailutulo ja -työllisyys kohdistuvat kahdelle toimialalle: vähittäiskauppaan sekä majoitus- ja ravitsemistoimintaan. Vuonna 2014 välittömän matkailutulon (17,6 miljoonaa euroa) osuus Tilastokeskuksen yritysrekisterin mukaisesta Rokua Geopark -alueen

koko yritystoiminnan liikevaihdosta oli viisi prosenttia ja välittömän matkailutyöllisyyden (74,88 htv.) osuus koko yritystoiminnan henkilötyövuosista kolme prosenttia (ks. Tilastokeskus 2016d). Mikäli otetaan huomioon myös matkailun kerrannaisvaikutukset, vuonna 2014 kokonaismatkailutulon (21,1 miljoonaa euroa) osuus Tilastokeskuksen yritysrekisterin mukaisesta Rokua Geopark -alueen koko yritystoiminnan liikevaihdosta olisi kuusi prosenttia ja kokonaismatkailutyöllisyysvaikutusten (83,59 htv.) osuus koko yritystoiminnan henkilötyövuosista neljä prosenttia (ks. Tilastokeskus 2016d). Rokua Geopark -alueella tarvitaan yli 230 000 euroa välitöntä matkailutuloa yhtä välitöntä matkailutyöpaikkaa (henkilötyövuotta) kohti. Rokua Geopark -alueella kertyi välitöntä palkkaverotuloa hieman yli 300 000 euroa ja kokonaispalkkaverotuloa hieman alle 350 000 euroa. On muistettava, että matkailutyöllisyydessä ei ole edelleenkään otettu huomioon mahdollisia vuotoja henkilötyövuosien, palkkatulon ja palkkaverotulon osalta.

Taulukko 18. Rokua Geopark -alueen matkailutalouden tunnusluvut vuonna 2014.

Toimiala	Välitön matkailutulo		Välitön matkailutyöllisyys	
	1000 € (alv:ton)	%	Htv.	%
Korjaamot/huoltamot	1 591	9,1	5,29	7,1
Vähittäiskauppa	9 695	55,1	27,48	36,7
Majoitus/ravitsemus	6 092	34,6	39,70	53,0
Liikenne	200	1,1	2,13	2,8
Virk./muut palvelut	26	0,1	0,28	0,4
YHTEENSÄ	17 604	100,0	74,88	100,0

Kokonaismatkailutulo (alv:ton): **21 052 000 euroa**

Kokonaismatkailutyöllisyys: **83,59 henkilötyövuotta**

Välittömän matkailutulon osuus koko yritystoiminnan liikevaihdosta: **5 prosenttia**

Välittömän matkailutyöllisyyden osuus koko yritystoiminnan työllisyydestä: **3 prosenttia**

Kokonaismatkailutulon osuus koko yritystoiminnan liikevaihdosta: **6 prosenttia**

Kokonaismatkailutyöllisyyden osuus koko yritystoiminnan työllisyydestä: **4 prosenttia**

Välitön matkailutulo (alv:ton)/välitön matkailutyöllisyys: **235 096 euroa/htv.**

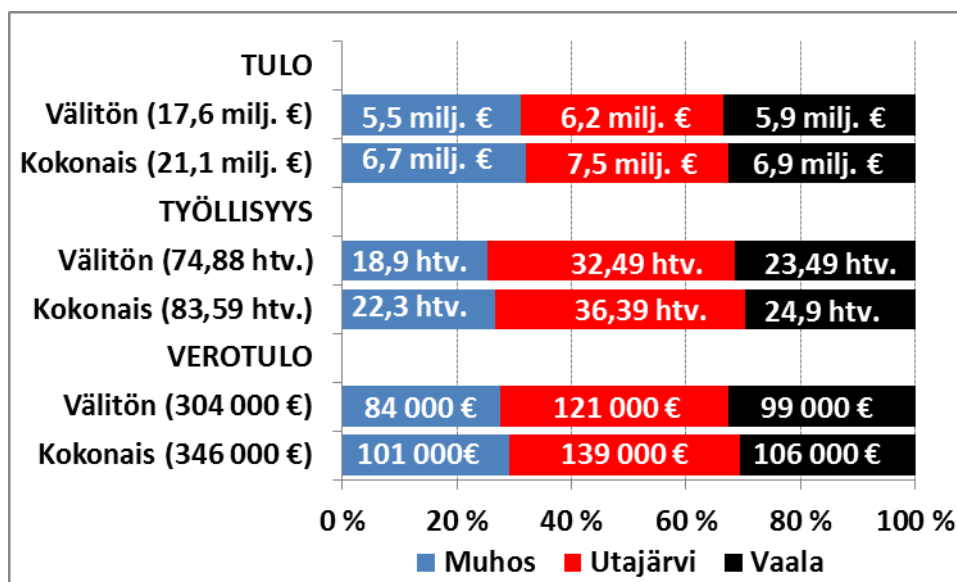
Välitön palkkatulo: **2 231 723 euroa**

Välitön palkkaverotulo: **303 764 euroa**

Kokonaispalkkatulo: **2 544 957 euroa**

Kokonaispalkkaverotulo: **346 324 euroa**

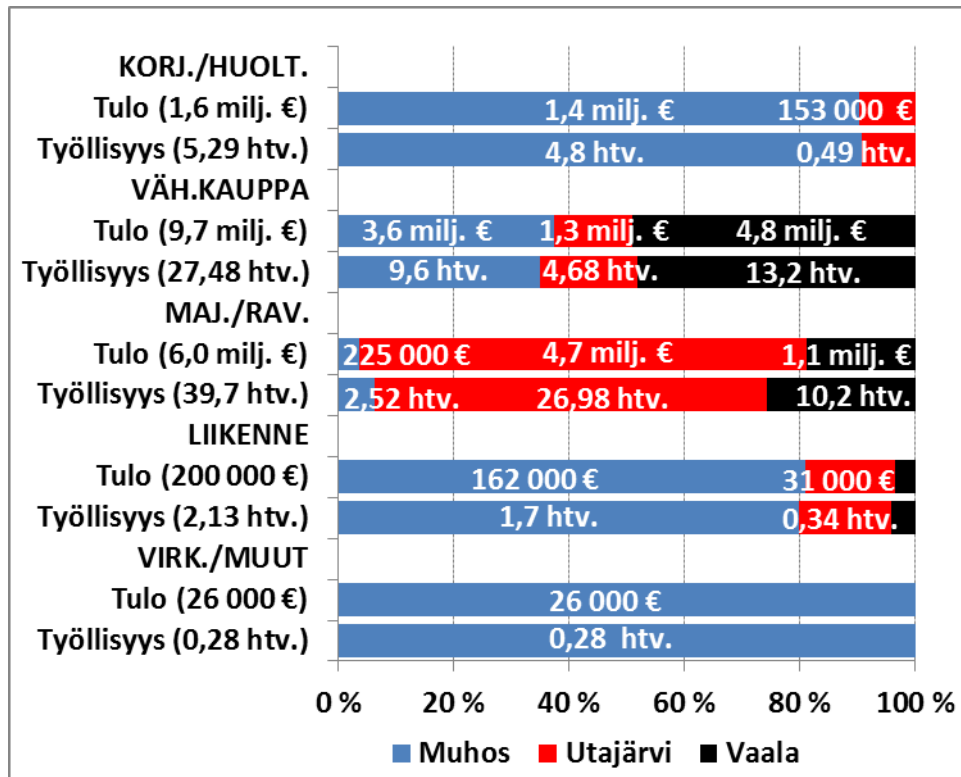
Rokua Geopark -alueen sisällä matkailun tulo-, työllisyys- ja verotulovaikutukset jakautuvat kohtalaisen tasaisesti kuntien kesken (kuva 6). Työllisyysvaikutukset ja niiden aikaansaamat verotulovaikutukset kohdistuvat hieman voimakkaammin Utajärvelle kuin alueen muihin kuntiin. Tämä johtuu työvoimaintensiivisen majoitus- ja ravitsemistoiminnan keskittymisestä Rokua Geopark -alueella Utajärvelle.

Kuva 6. Matkailun tulo-, työllisyys- ja verotulovaikutusten jakautuminen kunnittain Rokua Geopark -alueella vuonna 2014.

Rokua Geopark -alueen sisällä välittömän matkailutulon ja -työllisyyden toimialoittainen jakautuminen kunnittain vaihtelee huomattavasti (kuva 7). Korjaamo- ja huoltamotoiminnassa matkailun taloudelliset vaikutukset kohdistuvat lähes yksinomaan Muhokselle. Kuten aikaisemmin on todettu, Vaalan kohdalla korjaamo- ja huoltamotoiminnan yritystoimipaikkoja oli vain kaksi. Salassapitovelvollisuuksiin vedoten Tilastokeskus ei ilmoita toimialan liikevaihtoa eikä henkilöstömäärää, jos toimipaikkojen määrä on pienempi kuin kolme (ks. Tilastokeskus 2016c). Näin ollen Vaalan korjaamo- ja huoltamatoiminnan yritystoimipaikat jäivät tarkastelun ulkopuolelle. Vähittäiskauppa on ainoa toimiala, jossa matkailun aluetaloudelliset vaikutukset koskettavat kohtalaisen tasaisesti kaikkia Rokua Geopark -alueen kuntia keskittyen kuitenkin Vaalaan ja Muhokselle. Sen sijaan majoitus- ja ravitsemistoiminnan matkailun taloudellisesti vaikutukset painottuvat hyvin pitkälti Utajärvelle. Liikenteen toimialalla matkailun aluetaloudelliset vaikutukset keskittyvät lähinnä Muhokselle, samoin kuin virkistys- ja muissa palveluissa. Viimeksi mainitulla toimialalla Utajärvellä ja Vaalassa yritystoimipaikkamäärä jäi alle kolmen, eikä Tilastokeskus siten ilmoita tässä tapauksessa toimialan liikevaihtoa ja henkilöstömäärää salassapitovelvollisuuksiin vedoten. Liikenteessä Vaalan luvut, jotka eivät kuvassa näy, ovat hyvin vaatimattomia: matkailutulon osalta 7 000 euroa ja matkailutyöllisyyden 0,09 henkilötyövuotta. On huomattava, että liikenteen sekä

virkestys- ja muiden palveluiden matkailun talousvaikutukset ovat Rokua Geopark -alueella kaikkienensa erittäin pieniä (ks. myös taulukko 18).

Kuva 7. Välittömän matkailutulon ja -työllisyyden toimialoittainen jakautuminen kunnittain Rokua Geopark -alueella vuonna 2014.

2. Luoda Rokua Geopark -alueen matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli vuositasolle.

Vuositason seurantamallissa Tilastokeskuksen yritysrekisteristä tilataan tässä tutkimusraportissa käytetyn TOL (2008) toimialaluokituksen mukaiset Rokua Geopark -aluetta (Muhos, Utajärvi ja Vaala) koskevat kunnittaiset kokonaisliikevaihto- ja kokonaishenkilöstötiedot, joiden viive on vajaa vuosi. Edellisen lisäksi tarvitaan tässä tutkimusraportissa tuotetut toimialoittaiset matkailutulo- ja -työllisyysprosentit. Toimialoittainen välitön matkailutulo ja välitön matkailutyöllisyys saadaan kertomalla toimialoittaiset kokonaisliikevaihto- ja kokonaishenkilöstömäärätiedot toimialoittaisilla matkailutulo- ja -työllisyysprosentteilla. Kun toimialoittaiset tiedot lasketaan yhteen, lopputulos on välitön kokonaismatkailutulo ja välitön kokonaismatkailutyöllisyys. Toimialoittainen välitön palkkatulo vaikutus saadaan, kun toimialoittaiset henkilöstömäärät kerrotaan Tilastokeskuksen (2016f) palkkarakennetilastojen kautta määritellyillä yhtä henkilötyövuotta koskevalla toimialoittaisilla koko-aikaisten palkansaajien kokonaisansioilla (mediaani). Toimialoittaisten tietojen yhteen laskeminen tuottaa välittömät kokonaispalkkatulot. Toimialoittainen välitön palkkaverotulo vaikutus puolestaan saadaan kertomalla toimialoittaiset palkkatulot Kuntaliiton (2016) efektiivinen veroaste -ti-

lastojen tiedoilla. Kun toimialoitteiset luvut summataan, lopputuloksena saadaan välittömät kokonaispalkkaverotulot. Mikäli halutaan, eri vuosien rahanarvo voidaan muuttaa valittuun vuoteen Tilastokeskuksen (2016h) elinkustannusindeksin avulla. Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten vuositason mittaaminen liittyy Pohjois-Pohjanmaan matkailustrategian seurantaan (ks. Pohjois-Pohjanmaan liitto 2015).

Matkailu on dynaaminen ilmiö, joten seurannassa käytettävät toimialoitteiset matkailutulo- ja -työllisyysprosentit luonnollisesti muuttuvat ajan myötä: matkailun suhteellinen merkitys toimialoille saattaa joko lisääntyä tai vähentyä. Vuosittaiset muutokset voivat olla huomattaviakin positiiviseen tai negatiiviseen suuntaan. Esimerkiksi mittavat matkailuinvestoinnit suhteessa aluetalouden kokoon saattavat aikaansaada matkailun suhteellisen merkityksen lisääntymisen eri toimialoille. Toisaalta muun muassa äkillisten poliittisten, taloudellisten tai ympäristöllisten kriisien seurauksena matkailun suhteellinen merkitys aluetalouden eri toimialoilla voi pienentyä olennaisesti. Mikäli kohdealueen sisäiset ja ulkoiset olosuhdemuutokset ovat kohtuuden rajoissa, toimialoitteiset matkailutulo- ja -työllisyysprosentit ovat relevantteja käytettäväksi matkailun aluetaloudellisten vaikutusten vuositason seurannassa ehkäpä 5–7 vuotta. Tämän jälkeen on syytä tehdä uusi erillistutkimus, josta saadaan ajankäytökäiset toimialoitteiset prosenttiluvut seurantaan silmällä pitäen. Tuoreimpia matkailun aluetaloudellisia vaikutuksia koskevia, seurantamallilla julkaistuja päivityksiä ovat Kalajoen, Kuusamon, Oulun ja Pudasjärven (Kauppila 2016e) sekä Sotkamon (Kauppila 2016f) tutkimusraportit.

Seurantamalli voidaan periaatteessa toteuttaa kahdella tavalla. Ensimmäinen toimintatapa on suhteellisen kevyt soveltaa. Siinä aikaisemman tutkimuksen empirian kautta saatuja (pää)toimialoitteisia matkailutulo- ja -työllisyysprosentteja käytetään välittömän matkailutulon ja -työllisyyden määrittämiseen. Toinen toimintatapa on työläämpi ja vaativampi sekä aineistojen että empiiristen tietojen näkökulmasta. Mahdolliset muutokset alatoimialojen liikevaihdon ja työllisyyden suhteissa vaikuttavat päätoimialan välittömään matkailutuloon ja -työllisyyteen. Työllisyyden kautta muutoksia voi ilmetä myös palkkatulossa ja palkkaverotulossa. Toimintamallissa määritetään ensin alatoimialojen välitön matkailutulo ja -työllisyys ja vasta tämän jälkeen tiedot aggregoidaan päätoimialatasolle. Tämä edellyttää sitä, että alatoimialojen liikevaihto- ja työllisyydet sekä matkailuliikevaihtoprosentit ovat saatavissa. Viimeksi mainitut täytyy olla määritelty empiirisesti aikaisemmissa tutkimuksissa. Ensimmäisen toimintatavan aikajänne voisi olla 2–3 vuotta empiirisestä tutkimuksesta, minkä jälkeen olisi syytä toteuttaa seuranta toisen toimintatavan mukaisesti. Toisen toimintatavan jälkeen seurannassa olisi mahdollista jälleen soveltaa ensimmäistä toimintatapaa 2–3 vuotta ennen uutta empiirisestä tutkimusta. Näin ollen matkailun aluetaloudellisten vaikutusten vuositason seurantamallin aikajänne olisi kaikkiaan 5–7 vuotta.

Edellistä tukee se, että esimerkiksi Kuusamon kohdalla toimialoittaisten matkailutuloprosenttien muutokset ovat olleet maltillisia 2000-luvulla. Vuonna 2003 korjaamo- ja huoltamotoiminnan matkailutuloprosentti oli 18, vähittäiskaupan 25, majoitus- ja ravitsemistoiminnan 80, liikenteen 26 sekä virkistys- ja muiden palveluiden 91 (Juntheikki & Korhonen 2005). Vastaavasti vuonna 2013 korjaamoiden ja huoltamoiden matkailutuloprosentti oli 15, vähittäiskaupan 27, majoitus- ja ravitsemistoiminnan 88, liikenteen 47 sekä virkistys- ja muiden palveluiden 97 (Kauppila 2016a). Toimialoittain tarkasteltuna ainoastaan liikenteessä näyttää olevan suuri ero näiden kahden, 10 vuoden välein toteutetuissa empiirissä selvityksissä. Vertailussa on kuitenkin otettava huomioon se, että Tilastokeskuksen yritysrekisterissä on tapahtunut sekä sisällöllisiä että aineiston keräämistä koskevia muutoksia mainittujen kahden tutkimuksen aikavälillä. Aineistomuutosten lisäksi raporteissa on sovellettu erilaista matkailun aluetaloudellisten vaikutusten mittaamismenetelmää.

Seurantamallin kohdalla on tiedostettava yritysten mahdolliset toimialaluokkamuutokset, sillä ne vaikuttavat toimialakohtaisiin ja edelleen yhteenlaskettuihin matkailun aluetaloudellisiin vaikutuksiin. Tällä tarkoitetaan sitä, että yritysten toimiala voi vaihtua TOL (2008) luokituksessa. Lisäksi yrityksiä perustetaan ja lopetetaan, millä on luonnollisesti vaikutusta toimialakohtaisiin matkailun taloudellisiin vaikutuksiin. Toisaalta voidaan olettaa, että tietyn toimialan yritysten liikevaihdon kertyminen noudattaa pitkälti samanlaista paikallisen kysyntä–matkailukysyntä-suhdetta kuitenkin yritysten maantieteellinen sijainti huomioon ottaen. Pienissä aluetalouksissa suurten yritysten liikevaihto- ja henkilöstömäärämuutokset vaikuttavat merkittävästi matkailun taloudellisiin vaikutuksiin. Erityisesti tämä koskee yrityksiä, jotka kuuluvat matkailulle tyypillisiin toimialoihin. Näistä ovat esimerkkejä majoitus- ja ravitsemistoiminta sekä virkistys- ja muut palvelut.

Seurantamallissa eri vuosien rahanarvo voidaan muuttaa haluttuun vuoteen Tilastokeskuksen (2016h) elinkustannusindeksillä. Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurannassa on mahdollista hyödyntää myös Tilastokeskuksen suhdannetietoja (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016). Toimialoittaiset vuositasoindeksiluvut antavat viitteitä välittömän matkailutulon ja välittömän matkailutyöllisyyden – ja edelleen palkkatulon ja palkkaverotulon – muutoksista. Indeksilukujen arvoilla voidaan ”korjata” matkailun aluetaloudellisia vaikutuksia lähes reaaliaikaan, sillä suhdannetietojen viive on vain muutamia kuukausia.

4.2 Tuloksissa huomioitavaa

Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten tutkimustuloksia tulkittaessa on otettava huomioon seuraavat seikat, jotka on pääosin julkaistu Kauppilan (2016d) raportissa:

- 1) Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset koskevat vain Tilastokeskuksen yritysrekisteriin kuuluvia yrityksiä ja toimipaikkoja. Tällöin esimerkiksi julkisen sektorin matkailutyöpaikat (henkilötyövuodet) jäävät kokonaan tarkastelun ulkopuolelle.
- 2) Matkailurakentaminen jää kokonaan analyysin ulkopuolelle. Rakentamissektori ei ole ollut mukana Suomessa tehdyissä matkailun aluetaloustutkimuksissa. Tämä johtuu siitä, että sitä ei ole mainittu Työ- ja elinkeinoministeriön (2015b) suosituksissa eikä matkailun kansainvälisen satelliittitilinpidon toimialaluokituksissa (ks. Konttinen 2005, 2006; Työ- ja elinkeinoministeriö 2015a; Nurmi 2016).
- 3) Matkailun kerrannaisvaikutusten määrittämisessä tukeudutaan aikaisempiin julkaisuihin tutkimustuloksiin. Kirjallisuuskatsaukseen (Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016) viitaten Muhoksen, Utajärven ja Vaalan empiiriset tulokertoimet sekä Muhoksen empiirinen työllisyyskerroin (ks. Juntheikki 2002; Isola 2011) tuntuvat kohtalaisen suurilta.
- 4) Tuloksissa ei oteta kantaa aluetaloudellisiin vuotoihin. Kyse on siten matkailun aikaansaamista aluetaloudellisista vaikutuksista, joista osa kuitenkin vuotaa aluetaloudesta ulos.
- 5) Toimialoittainen matkailuliikevaihdon osuus perustuu keskeisten toimijoiden, yritysten, arvioihin. Tulomenetelmässä lähestytään matkailun talousvaikutuksia yritystoiminnan näkökulmasta. Arvioinnissa on käytetty parasta mahdollista asiantuntemusta, eli ne pohjautuvat paikallisten yritysten (Muhos, Utajärvi, Vaala) näkemyksiin. Matkailun roolin arviointi tuntuu olevan helpompi siinä tapauksessa, kun matkailulla on joko erittäin suuri tai erittäin pieni merkitys yritystoimintaan ja toimialaan kokonaisuudessaan.
- 6) Palkkarakennetilastot ovat valtakunnallisia ja osittain alueellisia, eivät paikallistasolta. Mikäli paikallistasolla joudutaan tyytymään ylemmän aluetason tietoihin, tämä jättää huomiotta matkailun aluetaloudellisia ominaispiirteitä. Vuodelta 2014 on kuitenkin saatavissa maakuntakohtaisia kaikkien toimialojen keskimääräisiä kokoaikaisien palkansaajien kokonaisansiotietoja (mediaani) kuukausitasolta. Pohjois-Pohjanmaalla ne olivat noin kaksi prosenttia ja Kainuussa noin seitsemän prosenttia pienemmät kuin valtakunnassa keskimäärin (Tilastokeskus 2016f). Luonnollisesti myös Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun sisällä voi esiintyä alueellisia ja toimialoittaisia eroja, ja palkkataso saattaa olla paikallistasolla korkeampi tai matalampi kuin maakunnassa keskimäärin.

- 7) Verotulovaikutuksissa huomio kiinnittyy ainoastaan kunnalliseen palkkaverotuloon. Näin ollen kuntien verotulon näkökulmasta esimerkiksi matkailukiinteistöjen, kuten vapaa-ajanasuntojen, kiinteistöverotulo ja yritysten yhteisöverotulo jäävät kokonaan tarkastelun ulkopuolelle.
- 8) Yritystoimipaikkojen toimialakoodit aiheuttavat epäselvyyksiä. Yritykset ilmoittavat toimialakoodit TOL (2008) luokituksen mukaisesti. Jos toimialakoodi jää matkailutoimiala-määrittelyn ulkopuolelle mutta toiminta liittyy matkailuun, kyseinen toimipaikka ei sisälly matkailun aluetalousvaikutusten tarkasteluun. Tällä voi olla pienissä aluetalouksissa suuri vaikutus matkailun talouslukuihin. Yritysten on syytä kiinnittää huomiota siihen, että toimipaikkojen toimialakoodit ovat ajan tasalla ja vastaavat todellisuutta.
- 9) Tilastokeskukselta saadut yritysten ja toimipaikkojen yksikkötiedot olivat helmimaaliskuulta 2016, mutta yritysrekisterin vuositiedot koskivat vuotta 2014 (ks. Tilastokeskus 2016c). Pienissä aluetalouksissa yritystoimipaikkojen lukumäärä eri toimialoilla on vähäinen, joten reilun vuoden aikaero yksikkötietojen ja vuositietojen välillä voi merkitä huomattaviakin muutoksia yritystoimipaikkojen määrässä. Tämän vuoksi tutkimusraportissa arvioitiin Tilastokeskuksen yritysrekisteriä paikallistuntemusta (Rokua Geopark -organisaatio; Utajärven kunnan elinkeinotoimi) ja internetiä hyödyntäen yrityshaastatteluita silmällä pitäen.
- 10) Yritystoimipaikkojen vähäinen lukumäärä merkitsee sitä, pienissä aluetalouksissa ei voida tarkastella kaikissa tapauksissa päätoimialaa alatoimialojen kautta. Jotta Tilastokeskus julkaisee (ala)toimialoittaisia liikevaihto- ja henkilöstömäärätietoja, alueella on oltava vähintään kolme toimipaikkaa kyseisellä toimialalla (ks. Tilastokeskus 2016c). Kun alatoimialoja joudutaan yhdistämään jo alkuvaiheessa päätoimialaksi, tämä saattaa aiheuttaa virheellisyyksiä päätoimialan matkailutulo- ja -työllisyysprosentissa. Mikäli alatoimialojen liikevaihto- ja työllisyysuhteet muuttuvat ajan myötä, virhemahdollisuudet lisääntyvät.
- 11) Yritystoimipaikkojen sijainti vaikuttaa toimialan välittömään matkailutuloon ja -työllisyyteen. Mikäli tarkastelussa olevan toimialan yritystoimipaikat sijaitsevat esimerkiksi matkailukeskuksessa, toimialan matkailun taloudelliset vaikutukset ovat huomattavasti suuremmat kuin tilanteessa, jossa toimipaikat sijaitisivat kuntakeskuksessa tai kunnan haja-asutusalueella. Pienissä aluetalouksissa onkin syytä tarkkailla matkailun taloudellisten vaikutusten seurannassa alatoimialoilla tapahtuvia mahdollisia yritystoimipaikkamuutoksia rakenteen ohella maantieteellisesti ennen kuin alatoimialat aggregoidaan päätoimialalle.

- 12) Mahdolliset tilastovirheet Tilastokeskuksen yritysrekisterin vuositilastoissa aiheuttavat epäselvyyksiä. Pienissä aluetalouksissa nämä voivat näkyä suurina muutoksina vuositasolla. Pitkittäis- eli seurantatutkimukset ”paljastavat” ajan myötä mahdolliset vuositason tilastovirheet.

4.3 Pohdinta

Tutkimuksessa lähestyttiin loka-joulukuussa lukuisia, keskeisiä muhoslaisia, utajärveläisiä ja vaalalaisia yrityksiä/matkailutoimijoita, joista puhelinhaastateltiin/tavattiin Muhoksella 27, Utajärvellä 18 ja Vaalassa 15 kappaletta. Kaikki keskeiset tahot tavoitettiin tutkimusta varten. Suhtautuminen tutkimukseen oli poikkeuksetta myönteistä, ja vain muutama yritys kieltäytyi puhelinhaastattelusta. Joitakin yrityksiä lähestyttiin myös sähköpostilla, mutta vain yksi yritys vastasi lähetettyyn viestiin.

On korostettava, että pienissä aluetalouksissa toimialoittaisten yritystoimipaikkojen lukumäärä on vähäinen. Mikäli vastaajia ei tavoiteta tai he eivät halua osallistua matkailun merkityksen arviointiin, tämä tuo omat haasteensa toimialoittaisen matkailuliikevaihdon selvittämiseen. Useat vastaajat pohtivat toimialansa matkailuliikevaihtoa pitkään perustellen arviotaan monesta näkökulmasta. Haasteita aineiston keräämisessä aiheuttivat yrittäjien tavoittaminen ja vastaajien työkiireet, minkä vuoksi heitä jouduttiin useissa tapauksissa lähetykseen moneen otteeseen. Tämän lisäksi muutama yrittäjä jäi tavoittamatta.

Puhelinkeskustelujen ja toimialaryhmätapaamisen perusteella muhoslaisilla, utajärveläisillä ja vaalalaisilla yrityksillä ja yrittäjillä tuntui olevan kohtalaisen selkeä käsitys matkailun merkityksestä omalle toimialalle yritystoimipaikan sijaintikunnassa. Rokua Geopark -alueella kuntakohtaisista (ala)toimialoittaisista matkailutulo- ja -työllisyysprosentteista pyrittiin keskustelujen kautta eliminoimaan alueen sisäinen säännöllinen työmatkaliikenne sekä Ouluun ja Oulusta suuntautuva pendelöintiliikenne. Kaikkiaan kirjallisuuskatsaukseen (Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016) sekä Hyrynsalmen ja Puolangan raporttiin (Kauppila 2016d) viitaten alatoimialoittaiset matkailuliikevaihtoprosentit sekä päätoimialoittaiset matkailutulo- ja -työllisyysprosentit tuntuvat realistisilta.

Aikaisemmin on julkaistu tutkimustuloksia maaseudulla sijaitsevien kuntien matkailun taloudellisista vaikutuksista. Näistä ovat esimerkkejä Kalajoki (Kauppila 2016e; Näpänkangas 2016), Kuusamo (Kauppila 2016a, 2016e), Pudasjärvi (Kauppila 2016c, 2016e), Hyrynsalmi ja Puolanka (Kauppila 2016d) sekä Sotkamo (Kauppila 2016f; Kauppila & Järviluoma 2016). Kun verrataan Rokua Geopark -alueen matkailutalouden ominaispiirteitä edellä mainittuihin kuntiin, huomio kiinnittyy seuraaviin seikkoihin:

Ensiksi, Rokua Geopark -alueella päätoimialoittaiset matkailutulo- ja -työllisyysprosentit ovat kauttaaltaan kohtalaisen pieniä. Toisin sanoen, matkailun suhteellinen merkitys aluetalouteen on melko vähäinen.

Toiseksi, Rokua Geopark -alueella Utajärvellä ja Vaalassa vähittäiskaupan matkailutulo- ja -työllisyysprosentit ovat kohtalaisen suuria. Tähän ovat syynä mökkiläiset, joiden tärkeää roolia matkailun taloudellisissa vaikutuksissa korostettiin. Muhoksella ja Utajärvellä osa mökkiläisistä tunnistettiin Kainuuseen ja Oulujärven seuduille matkalla oleviksi mökkiläisiksi, jotka tekevät ostoksiaan matkan varrelta.

Kolmanneksi, Rokua Geopark -alueella liikenne-toimialan matkailutulo- ja -työllisyysprosentit ovat alhaisia, sillä alueella vierailevat matkailijat suosivat liikkumisessa omaa autoa.

Neljänneksi, Rokua Geopark -alueella virkistys- ja muihin palveluihin sisältyvien varsinaisten matkailun ohjelmapalveluyritysten määrät ja niiden aikaansaamat taloudelliset vaikutukset ovat erittäin pieniä.

Viidenneksi, Rokua Geopark -alueella Muhoksella majoitus- ja ravitsemistoiminnan matkailutulo- ja -työllisyysprosenttiluvut ovat vaatimattomia. Tämä johtuu siitä, että majoitus- ja ravitsemistoiminnassa painottuu jälkimmäinen. Lisäksi matkailun merkitys ravitsemistoimintaan on vähäinen.

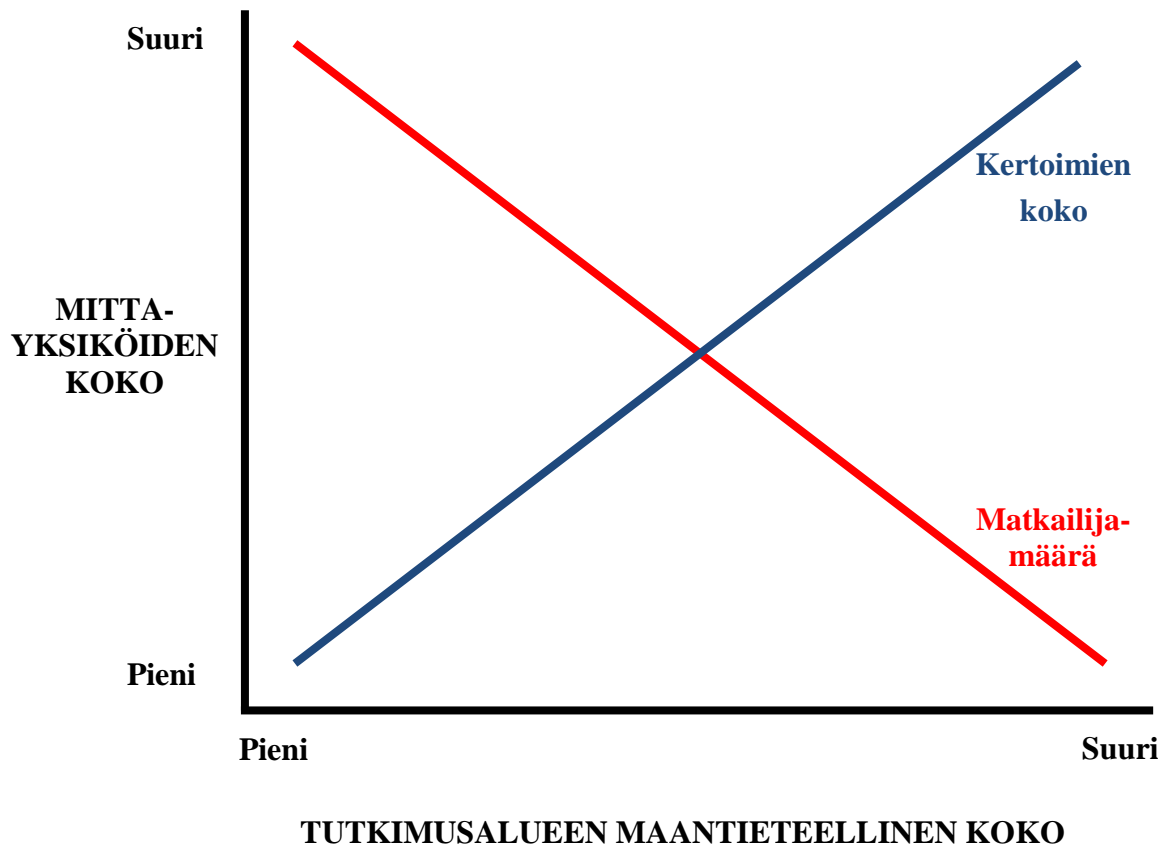
Kuudenneksi, Rokua Geopark -alueella välitön matkailutulo/välitön matkailutyöllisyys-suhde on korkea. Koska vähittäiskaupan merkitys matkailun aluetaloudellisiin vaikutuksiin on huomattava ja virkistys- ja muiden palveluiden, mukaan lukien matkailun ohjelmapalvelut, talousvaikutukset ovat alueella vähäisiä, tämä nostaa suhdeluvun suureksi. Vähittäiskaupassa vaaditaan huomattava määrä välitöntä matkailutuloa yhtä välitöntä matkailutyöpaikkaa (henkilötyövuotta) kohti, kun taas virkistys- ja muissa palveluissa välitön matkailutulo/välitön matkailutyöllisyys-suhde on alhainen.

On huomattava, että Tilastokeskuksen salassapitoehto ei täytynyt kaikilla toimialoilla Utajärven (virkistys- ja muut palvelut) ja Vaalan (korjaamo- ja huoltamotoiminta sekä virkistys- ja muut palvelut) kohdalla. Näin ollen edellä mainittujen kuntien matkailun aluetaloudelliset vaikutukset ovat todellisuudessa jonkin verran suurempia kuin tässä tutkimusraportissa esitetyt luvut. Ne eivät kuitenkaan oleellisesti poikkea tämän raportin tuloksista, sillä molemmissa kunnissa virkistys- ja muiden palveluiden yritystoimipaikkojen yksikkötietojen perusteella liikevaihto- ja henkilöstöluvut ovat erittäin pieniä suhteessa kuntien välittömään matkailutuloon ja -työllisyyteen (ks. Tilastokeskus 2016c). Rokua Geopark -alueella matkailun taloudelliset vaikutukset kohdistuvatkin pitkälti vähittäiskauppaan sekä Utajärvellä myös majoitus- ja ravitsemistoimintaan.

Vaalan tapauksessa ABC Vaalanportin talousvaikutukset jakautuvat usealle toimialalle. Tilastokeskuksen (2016c) yksikkötietojen mukaan ABC Vaalanportilla on kolme toimipaikkaa, jotka luokittelevat huoltamotoimintaan (toimialakoodi 47301), valintamyymälään (47113) ja kahvila-ravintolaan (56102). Kahden viimeksi mainitun toimipaikan liikevaihto- ja henkilöstömäärätiedot on otettu huomioon Vaalan vähittäiskaupan sekä majoitus- ja ravitsemistoinnin matkailun taloudellisissa vaikutuksissa. Näin ollen ABC Vaalanportin kohdalla ainoastaan huoltamotoiminta eli polttoaineiden vähittäismyynti jäi tarkastelun ulkopuolelle.

Rokua Geopark -alue kattaa kolme kuntaa, joten tutkimusalue on maantieteellisesti kohtalaisen laaja. Mikäli Rokua Geopark -aluetta olisi alun perin tarkasteltu yhtenä kokonaisuutena eikä pilkottu kunnittain, matkailun kerrannaisvaikutukset sekä tulo- ja työllisyyskertoimet olisivat voineet olla – ainakin teoreettisesti – mittavampia kuin kunnittaisessa lähestymiskulmassa. Kirjallisuuden perusteella (esim. Mathieson & Wall 1987: 64–68; Wall 1997) matkailun kerrannaisvaikutukset ovat merkittävät, jos (alue)talouden koko on suuri, elinkeinoelämä on monipuolinen, kehittynyt ja linkittynyt keskenään. Yleisesti ottaen alueen maantieteellisen koon laajeneminen merkitsee elinkeinoelämän monipuolisuutta, kehittyneisyyttä ja linkittyneisyyttä. Tämä taas edesauttaa pitkien ja monipuolisten osto- ja hankintaketjujen syntymistä kohdealueella, ja nämä ketjut voivat ulottua aina tuottajatasolle saakka. Välillisten vaikutusten ohella aluetalouden ominaispiirteet, kuten suuri koko ja monipuolisuus, merkitsevät myös johdettujen vaikutusten kohdentumista tarkasteltavalle alueelle. Toisaalta kuten aikaisemmin on todettu, tässä tutkimusraportissa sovelletut kunnittaiset tulokertoimet ja Muhoksen työllisyyskerroin ovat jo nykyisellään kohtalaisen suuria suhteessa aluetalouksien kokoon.

Kun tutkimusalueen koko laajenee maantieteellisesti paikallistasosta (kuntatasosta) seututasolle, silloin teoreettisesti paikallisväestön eli ”ei-matkailijoiden” määrä myös kasvaa. Tämä johtuu siitä, että osa niistä henkilöistä, jotka täyttivät paikallistason tarkastelussa matkailija-määritelmän, luetaan seututason näkökulmassa paikallisiksi. Tässä uudessa tilanteessa he eivät ole siis enää matkailijoita (ks. Wall 1997). Näin ollen (lähi)matkailijoiden määrä vähenee, mikä vaikuttaa puolestaan matkailun välittömiin vaikutuksiin. Yhteenveto matkailun tulo- ja työllisyyskertoimien koon ja matkailijamäärän suhteesta tutkimusalueen maantieteelliseen kokoon esitetään kuvassa 8.

Kuva 8. Matkailun tulo- ja työllisyyskertoimien koon ja matkailijamäärän suhde tutkimusalueen maantieteelliseen kokoon (muokattu Wall 1997: kuva 2).

Tutkimuksen käytännön toteuttamisen näkökulmasta Rokua Geopark -alueen tarkastelu alun perin yhtenä kokonaisuutena olisi ollut kuitenkin mahdoton tehtävä. Yritykset/matkailutoimijat kokivat liiketoimintansa kautta jo oman kunnan (ala)toimialoittaisen matkailuliikevaihdon arvioinnin haasteelliseksi. Jos tutkimusaluetta olisi laajennettu maantieteellisesti, arviointi olisi ollut vielä monin verroin hankalampaa. Rokua Geopark -alueeseen kuuluvat kunnat poikkeavat myös matkailullisilta ominaispiirteiltään toisistaan, mitä tässä raportissa esitetyt aluetaloudelliset tutkimustuloksetkin tukevat. Tämä lisäisi osaltaan arvioinnin vaikeusastetta.

Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten tutkiminen ei ole yksiselitteistä eikä yksinkertaista. Periaatteessa empiirisen aineiston hankintaan on kaksi lähestymistapaa, yritys- tai matkailijakeskeinen näkökulma. Luonnollisesti lähestymistapoja voidaan yhdistää. Mikäli luovutaan kokonaan empirian hankinnasta kentältä, tämä kaventaa matkailun aluetaloudellisia ominaispiirteitä. Toinen haaste koskettaa olemassa olevan tilastotiedon aluetasoa. Tilastotiedon hyödyntäminen kuitenkin keventää empiriaa ja mahdollistaa kehityksen seurannan. Lisäksi on todettava, että seurantamalli on dynaaminen, koska viranomaiset päivittävät malleissa

käytettäviä tilastoja. Tämä mahdollistaa jatkossa alueellisen ja ajallisen systemaattisen vertailtavuuden säilymisen, mikä on matkailun suunnittelu- ja kehittämistyön kannalta ensiarvoisen tärkeää.

KIRJALLISUUS JA MUUT LÄHTEET

- Archer, B. H. (1976). The Anatomy of a Multiplier. *Regional Studies* 10: 1, 71–77.
- Artman, H., Helle, R. & K.-V. Vuoristo (1978). Suomen matkailun aluerakenne. *Matkailun edistämiskeskus A*: 12. 75 s.
- Asiakastieto.fi (2016). Yrityshaku. Viitattu toukokuu 2016. <http://www.asiakastieto.fi/web/fi>
- Auvinen, E. (1965). *Tutkimus Saimaan alueen matkailusta kesällä 1964*. 135 s. Hämeenlinna.
- Butler, R. (2004). Geographical research on tourism, recreation and leisure: origins, eras and directions. *Tourism Geographies* 6: 2, 143–162.
- Carlson, A. S. (1938). Recreation Industry of New Hampshire. *Economic Geography* 14: 3, 255–270.
- Carlson, A. W. (1980). A Bibliography of Geographical Research on Tourism. *Journal of Cultural Geography* 1: 1, 161–184.
- Chambers, W. T. (1940). San Antonio, Texas. *Economic Geography* 16: 3, 291–298.
- Deasy, G. F. (1949). The Tourist Industry in a North Woods County. *Economic Geography* 25: 4, 240–259.
- Eriksson, A. & U. Wikström (1961). *Turismen i Kiruna*. 101 s. Kiruna.
- Etelä-Suomen Matkailun Kehitys Oy (2001). Matkailun satelliittitilinpito Suomessa 1999. *Matkailun edistämiskeskus A*: 115. 33 s.
- Falenius, H., Grönholm, H. & L. Lehtonen (1963). Turismen i Hangö. *Meddelanden från Ekonomisk-Geografiska Institutionen vid Svenska Handelshögskolan Helsingfors* Nr. 23, 117–156.
- Freeman, O. W. (1929). Economic Geography of the Hawaiian Islands. *Economic Geography* 5: 3, 260–276.
- Frimodig, L. (1959). Turism i Bohuslän – en ny industri. *Meddelanden från Handelshögskolan i Göteborg, Geografiska Institution* Nr. 58. 79 s.
- Hall, C. M. & S. J. Page (2006). *The Geography of Tourism & Recreation. Environment, place and space*. 3. painos. 427 s. Routledge, London and New York.

Hall, C. M., Williams, A. M. & A. A. Lew (2004). Tourism: Conceptualizations, Institutions, and Issues. Teoksessa Lew, A. A., Hall, C. M. & A. M. Williams (toim.): *A Companion to Tourism*, 3–21. Blackwell, Malden, Oxford and Carlton.

Holopainen, V. (1981). Matkailun vaikutukset talouteen ja työllisyyteen Jyväskylässä 1980. *Keski-Suomen Taloudellinen tutkimuskeskus* 49/1981. 83 s.

Hudgins, B. (1943). The South Bass Island Community. *Economic Geography* 19: 1, 16–36.

Huhtala, M., Vatanen, E. & J. Berghäll (2009). Kansallispuistomatkailemisen paikallistaloudelliset vaikutukset – menetelmien vertailu. *Terra* 121: 4, 285–299.

Hätälä, E. & P. Kauppila (1999). Koillismaahan seutukunnan matkailututkimus – matkailun aluetaloudelliset vaikutukset ja kehittämisen lähtökohdat. *Nordia Tiedonantoja* 2/1999, 37–114.

Idman, M. (2014). Suomen palkkaerot ovat pysyneet pieninä – palkkojen hajonta kuitenkin kasvaa. Viitattu 29.9.2015. http://www.stat.fi/artikkelit/2014/art_2014-05-26_002.html?s=0

Isola, J. (2011). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Rokua Geopark -alueen kunnissa vuonna 2009. Julkaisematon tutkimusraportti. Oulun yliopisto, maantieteen laitos. 84 s.

Jafari, J. (1977). Editor's Page. *Annals of Tourism Research* Oct/Dec 77, 6–11.

Juntheikki, R. (2002). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Kainuussa. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja A* 1, 5–84.

Juntheikki, R. (2003). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Kainuussa vuonna 2001. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B* 1. 50 s.

Juntheikki, R. (2004). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Kainuussa vuonna 2002. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B* 4. 55 s.

Juntheikki, R. & J. Korhonen (2005). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Koillis-Suomessa vuonna 2003. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja A*, tutkimuksia 5. 72 s.

Jyvälä, K. (1981). Matkailun tulo- ja työllisyysvaikutukset Kuusamon kunnassa. *Oulun yliopisto, Pohjois-Suomen tutkimuslaitos C*: 37. 69 s.

Karppinen, A. & S. Vähäsantanen (2011). Matkailutulo ja -työllisyys Satakunnassa, Porin seutukunnassa ja sen kunnissa 2009 ja 2010. *Turun yliopiston kauppakorkeakoulun Porin yksikön julkaisusarja A*, Nro A38/2011. 64 s.

Kauppila, P. (1998). Alueet matkailutuotteina – matkailun muutokset eräissä Pohjois-Suomen kunnissa vuosina 1987–1996. *Nordia Tiedonantoja* 1/1998. 40 s.

Kauppila, P. (1999). Matkailu ja aluetalous – työkaluja matkailun taloudellisten vaikutusten arviointiin ja mittaamiseen. *Nordia Tiedonantoja* 2/1998, 115–163.

Kauppila, P. (2001). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset: pohjoismaisen mallin matkailijatutkimukset. *Naturpolis Kuusamo, koulutus- ja kehittämispalvelut, tutkimuksia* 3/2001. 118 s.

Kauppila, P. (2004). Matkailukeskusten kehitysprosessi ja rooli aluekehityksessä paikallistaloudella: esimerkkeinä Levi, Ruka, Saariselkä ja Ylläs. *Nordia Geographical Publications* 33: 1. 260 s.

Kauppila, P. (2011). Kainuun matkailutalous: kuntakohtaista tarkastelua. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja A*, tutkimuksia 8. 58 s.

Kauppila, P. (2016a). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Kuusamossa. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 45. 92 s.

Kauppila, P. (2016b). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Oulussa. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 46. 94 s.

Kauppila, P. (2016c). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Pudasjärvellä. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 47. 87 s.

Kauppila, P. (2016d). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset: Hyrynsalmi ja Puolanka. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 63. 48 s.

Kauppila, P. (2016e). Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli: Kalajoki, Kuusamo, Oulu ja Pudasjärvi. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 61. 41 s.

Kauppila, P. (2016f). Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli: Sotkamo. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 60. 28 s.

Kauppila, P. & J. Järviuoma (2016). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Sotkamossa. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 48. 83 s.

Konttinen, J.-P. (2005). Matkailun satelliittitilinpito ja aluetaloudelliset vaikutukset. *Kauppa- ja teollisuusministeriö, rahoitetut tutkimukset* 4/2005. 109 s.

Konttinen, J.-P. (2006). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset – matkailun alueellinen tilinpito. *Kauppa- ja teollisuusministeriö, rahoitetut tutkimukset* 9/2006. 62 s.

Kuntaliitto (2016). Kuntien veroprosentit ja efektiiviset veroasteet. Viitattu 7.3.2016. <http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/kuntatalous/verotus/veroprosentit/Sivut/Kuntien-veroprosentit-ja-efektiiviset-veroasteet.aspx>

- Leinonen, R., Kauppila, P. & J. Saarinen (2007). Suomen matkailun aluerakenne 2005: Tutkimusraportti. *Matkailun edistämiskeskus A*: 155. 116 s.
- Manka, M. (2016). *Matkailutulo ja -työllisyys Hämeenlinnassa vuonna 2014*. 31 s. Tutkimus- ja koulutuskeskus Synergos, Tampereen yliopiston johtamiskorkeakoulu, Tampere.
- Manka, M. & M. Wallenius (2014). *Matkailutulo ja -työllisyys Tampereen seutukunnassa vuonna 2012*. 71 s. Tutkimus- ja koulutuskeskus Synergos, Tampereen yliopiston johtamiskorkeakoulu, Tampere.
- Mathieson, A. & G. Wall (1987). *Tourism: Economic, Physical and Social Impacts*. 2. painos. 208 s. Longman, London.
- Mikkonen, J. & I. Lahovuori (2014). Kolin alueen matkailun tulo- ja työllisyystutkimus. Julkaisematon tutkimusraportti. 20 s.
- Mitchell, L. S. (1984). Tourism Research in the United States: A Geographic Perspective. *GeoJournal* 9: 1, 5–15.
- Mitchell, L. S. & R. V. Smith (1985). Recreational Geography: Inventory and Prospect. *The Professional Geographer* 37: 1, 6–14.
- Mitchell, L. & R. V. Smith (1989). The Geography of Recreation, Tourism, and Sport. Teoksessa Gaile, G. L. & C. J. Willmott (toim.): *Geography in America*, 387–408. Morrill, Columbus.
- Moke, I. A. (1946). Role of Pueblo Indian Economy in Santa Fe. *Economic Geography* 22: 2, 148–152.
- Murphy, P. E. (1985). *Tourism: A Community Approach*. 200 s. Methuen, London.
- Nurmi, O. (2016). Matkailutilinpito. Matkailun talous- ja työllisyysvaikutukset 2013–2014. *Visit Finland tutkimuksia* 4. 37 s.
- Näpänkangas, A. (2016). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Kalajoella. *Pohjois-Pohjanmaan liitto B*: 88. 14 s.
- Pearce, D. G. (1979). Towards a Geography of Tourism. *Annals of Tourism Research* 6: 3, 245–272.
- Pohjois-Pohjanmaan liitto (2015). Pohjois-Pohjanmaan matkailuelinkeinon kehittämisstrategia 2020 – Yhteistyöllä matkailuelinkeinosta kasvua ja kansainvälisyyttä! *Pohjois-Pohjanmaan liitto A*: 57. 26 s.
- Rinne, P. (1999). Luontomatkailun aluetaloudelliset vaikutukset Kuhmossa. *Joensuun yliopisto, metsätieteellinen tiedekunta, tiedonantoja* 93. 108 s.

Rinne, P. & O. Saastamoinen (2005). Local Economic Role of Nature-based Tourism in Kuhmo Municipality, Eastern Finland. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism* 5: 2, 89–101.

Rokua Geopark (2015). Rokua Geopark -strategia vuoteen 2022. Julkaisematon Power Point -esitys.

Satokangas, P. (2013). *Matkailun tulo- ja työllisyysvaikutukset 12 lappilaisessa kunnassa vuonna 2011*. 44 s. Lapin yliopistopaino, Rovaniemi.

Savela, O., Pirinen, O. & R. Marin (2004). Matkailun satelliittitilinpitohankkeen loppuraportti. *Kauppa- ja teollisuusministeriö, rahoitetut tutkimukset 8/2004*. 112 s.

Smith, S. L. J. (1982). Reflections on the Development of Geographic Research in Recreation: Hey Buddy, can S'Paradigm? *Ontario Geography* 19, 5–28.

Säkkinen, T. A. (1971). Kuusamon matkailututkimus. *Nordia Tiedonantoja* 2/1971. 106 s.

Tahvanainen, N., Vatanen, E. & R. Komppula (2012). Matkailun paikallistaloudellisten vaikutusten mittaamisen menetelmien yhdistäminen – Savonlinnan seutukunnan matkailu vuonna 2010. *Matkailututkimus* 8: 2, 40–64.

Tilastokeskus (2015a). Nights spent in accommodation facilities by country of residence. Erillistilaus Tilastokeskukselta, kesä 2015.

Tilastokeskus (2015b). Yöpymiset Kainuussa 1995–2014. Erillistilaus Tilastokeskukselta, kesä 2015.

Tilastokeskus (2016a). Majoitustilasto. Viitattu 11.3.2016. <http://www.stat.fi/meta/til/matk.html>

Tilastokeskus (2016b). Rakennukset ja kesämökit. Viitattu 14.3.2016. http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__asu__rakke/?tablelist=true

Tilastokeskus (2016c). Yritysrekisterin toimialakohtainen kokonaisliikevaihto ja -henkilöstö (=henkilötyövuodet). Tilastokeskus, Asiakaskohtainen suhdannepalvelu, huhtikuu 2016.

Tilastokeskus (2016d). Alueellinen yritystoimintatilasto. Viitattu 8.3.2016, 11.3.2016, 25.5.2016 ja 17.6.2016. <http://www.stat.fi/til/alyr/index.html>

Tilastokeskus (2016e). Työvoimatutkimus 2015, työllisyys ja työttömyys. Viitattu 17.6.2016. <http://www.tilastokeskus.fi/til/tyti/2015/13/index.html>

Tilastokeskus (2016f). Palkkarakenne. Viitattu 8.4.2016. <http://www.stat.fi/til/pra/index.html>

Tilastokeskus (2016g). Kunnittainen toimipaikkatilasto. Viitattu 3.10.2016. http://yrittystietopalvelu2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Kunnittainen_toimipaikkatilasto/Kunnittainen_toimipaikkatilasto__Aikasarjat_uusimmilla_alueluokituksilla__Kunnittaiset/?tablelist=tue&rxid=676e9d29-9391-46e9-a272-fd9060fa3534

Tilastokeskus (2016h). Liitetaulukko 3. Elinkustannusindeksi 1951:10=100. Viitattu 8.3.2016. http://www.stat.fi/til/khi/2016/01/khi_2016_01_2016-02-19_tau_003_fi.html

TOL (2008). *Toimialaluokitus (TOL) 2008*. Käsikirjoja 4. 402 s. Tilastokeskus, Helsinki.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2015a). Matkailutilinpito. Matkailun talous- ja työllisyysvaikutukset 2011–2013. *Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, TEM raportteja 2/2015*.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2015b). Matkailun alueelliset tulo- ja työllisyys selvitykset – suositus käytettävistä määritelmistä ja luokituksista. Suositus 20.5.2013. Viitattu 13.2.2015. http://www.tem.fi/files/36877/Matkailun_alueellisten_TT-selvitysten_suosituksset.pdf

Työ- ja elinkeinoministeriö (2016). Yritys- ja toimipaikkatilastot. Viitattu 8.3.2016. <http://www2.toimialaonline.fi/>

VisitFinland (2016). Tilastopalvelu Rudolf. Viitattu 11.3.2016. <http://visitfinland.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/VisitFinland>

Vuoristo, K.-V. (1974). Virolahden matkailu ja sen kehittäminen. *Publications of the Helsinki School of Economics C: II*: 17. 96 s.

Vuoristo, K.-V. (1998). *Matkailun muodot*. 251 s. WSOY, Porvoo.

Vuoristo, K.-V. (2002). Regional and structural patterns of tourism in Finland. *Fennia* 180: 1–2, 251–259.

Vuoristo, K.-V. & T. Arajärvi (1990). Methodological problems of studying local income and employment effects of tourism. *Fennia* 168: 2, 153–177.

Vuoristo, K.-V. & N. Vesterinen (2001). *Lumen ja suven maa. Suomen matkailumaantiede*. 343 s. WSOY, Helsinki.

Wall, G. (1997). Scale Effects on Tourism Multipliers. *Annals of Tourism Research* 24: 2, 446–450.

Muut lähteet

Kokkonen, V. (2016). Henkilökohtainen sähköposti Virve Kokkonen/Pekka Kauppila. 22.4.2016.

Leinonen, A. (2009). Henkilökohtainen sähköposti Ahti Leinonen/Pekka Kauppila. 3.2.2009.

LIITE I (TOL 2008)

Toimialaluokka	Toimialan numero	Toimialan nimi
Korjaamo- ja huoltamatoiminta	45201	Moottoriajoneuvojen huolto ja korjaus (pl. renkaat)
	45403	Moottoripyörien huolto ja korjaus
	473	Ajoneuvojen polttoaineiden vähittäiskauppa
Vähittäiskauppa	471	Vähittäiskauppa erikoistumattomissa myymälöissä
	472	Elintarvikkeiden, juomien ja tupakan vähittäiskauppa erikoismyymälöissä
	474	Tieto- ja viestintäteknisten laitteiden vähittäiskauppa erikoismyymälöissä
	475	Muiden kotitaloustarvikkeiden vähittäiskauppa erikoismyymälöissä
	476	Kulttuuri- ja vapaa-ajan tuotteiden vähittäiskauppa erikoismyymälöissä
	477	Muiden tavaroiden vähittäiskauppa erikoismyymälöissä
	478	Tori- ja markkinakauppa
	Majoitus- ja ravitsemistoiminta	551
552		Lomakylät, retkeilymajat yms. majoitus
553		Leirintäalueet, asunto- ja matkailuvaunuualueet
55902		Maatilamatkailu, bed & breakfast
55903		Lomamökkien vuokraus
55909		Muualla luokittelematon majoitustoiminta
561		Ravintolat ja vastaava ravitsemistoiminta
5621		Pitopalvelu
563		Baarit ja kahvilat
Liikenne		491
	4932	Taksiliikenne
	4939	Muulla luokittelematon maaliikenteen henkilöliikenne
	501	Meri- ja rannikkovesiliikenteen henkilökuljetus
	503	Sisävesiliikenteen henkilökuljetus
	511	Matkustajalentoliikenne
	52211	Linja-autoasemat
	52221	Satamat
	5223	Ilmaliikennettä palveleva toiminta
	7711	Autojen ja kevyiden moottoriajoneuvojen vuokraus ja leasing
	7721	Vapaa-ajan ja urheiluvälineiden vuokraus ja leasing
	7734	Vesiliikennevälineiden vuokraus ja leasing
	7735	Ilmaliikennevälineiden vuokraus ja leasing
Virkistys- ja muut palvelut	79	Matkatoimistojen ja matkanjärjestäjien toiminta; varaupalvelut
	9001	Esittävät taiteet
	9002	Esittäviä taiteita palveleva toiminta
	9102	Museoiden toiminta
	9103	Historiallisten nähtävyyksien, rakennusten vastaavien kohteiden toiminta
	9104	Kasvitieteellisten puutarhojen, eläintarhojen ja luonnonpuistojen toiminta
	9311	Urheilulaitosten toiminta
	932	Huvi- ja virkistystoiminta
9604	Kylpylälaitokset, saunat, solariumit yms. palvelut	